

UNIVERZITA PALACKÉHO
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ASIJSKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Formování politického systému v Japonsku po restauraci Meidži

Forming of political system in Japan after Meiji restoration

OLOMOUC 2015, Zdeňka Kyselová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KYSELOVÁ Zdeňka	Jírova 646, Kamenice nad Lipou	F12233

TÉMA ČESKY:

Formování politického systému po restauraci Meidži

NÁZEV ANGLICKY:

Forming of political system after Meiji restoration

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D. - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Bakalářská práce je věnována zkoumání vzniku moderního politického systému v Japonsku v 70. a 80. letech 19. století. Vysvětluje okolnosti politického počínání, vzniku organizací a politických stran a postupné demokratizace státu. Poukazuje na snahu nalézt kompromisní řešení mezi tradicemi a nutností změny systému. Práce bude provedena za pomoci empirického postupu na základě výzkumu odborné literatury, bude vycházet z konkrétních dat a faktů, jejich analýzy a komparace.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Beasley, William Gerald: The rise of modern Japan, New York, St. Martin's Press, 1990
Baba, Tatui: The political condition of Japan: showing the despotism and incompetency of the cabinet and the aims of the popular partie, Philadelphia, 1888
Norman, E. Herbert: Japan's emergence as a modern state : political and economic problems of the Meiji period, New York, International secretariat, Institute of Pacific relations, 1940
Sato, Hiroši: Democracy and the Japanese Government, New York, The Arbor Press, 1920
Reischauer, Karl Robert: Japan, government-politics, New York, T. Nelson and sons, 1939
Kai, Miwa: Political chronology of Japan, 1885-1957, New York: Reproduced for private distribution by the East Asian Institute of Columbia University, 1957
Jansen, Marius B.: The making of modern Japan, Cambridge ; London : Belknap Press of Harvard University Press, 2000
McLaren, W. W.: A political history of Japan during the Meiji era: 1868-1912, London, Allen and Unwin, 1916
Pittau, Joseph: Political thought in early Meiji Japan, 1868-1889, Cambridge, Harvard UP, 1970

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne:

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce se zabývá aspekty vzniku a vývoje politické situace v Japonsku v 70. a 80. letech 19. století. Cílem práce je zjistit, zda a za jakých okolností se Japonsku podařilo dosáhnout prvotních návrhů na podobu vládní struktury. První část práce se věnuje mezidobí v letech 1868–1880, druhá část rozebírá události z 80. let. Práce vysvětluje okolnosti vzniku státních orgánů od počátečních provizorních institucí až po vládu a parlament západního typu. Zkoumá reakce společnosti na politické počínání a popisuje císařské výnosy a edikty včetně Ústavy velkého Japonska. V závěru práce je shrnuto a popsáno, zda první politické kroky vedly ke splnění hlavních požadavků.

Název práce: Formování politického systému v Japonsku po restauraci Meidži

Počet stran: 48

Počet znaků včetně mezer: 89 788

Počet titulů použité literatury: 29

Klíčová slova: restaurace Meidži, politický systém v Japonsku, vládní orgány v Japonsku, císař, politické strany v Japonsku

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Sylvě Martináskové, Ph.D. za důkladnou a trpělivou asistenci po celou dobu pracovního procesu a za cenné rady, které mi poskytla. Zároveň bych chtěla poděkovat Michalovi Peichlovi a Kateřině Blažkové za zevrubnou korekturu práce a za podporu a podnětné připomínky.

Obsah

Ediční poznámka.....	6
Úvod.....	7
1. Vládní provizorium od roku 1868 do konce 70. let.....	9
1.1. Prvotní vládní instituce.....	9
1.2. Císařské výnosy.....	13
1.3. Projevy nespokojenosti obyvatelstva a vznik hnutí za svobodu.....	16
2. 80. léta a přípravy ústavy.....	19
2.1. Zahraniční inspirace.....	19
2.2. Vznik politických stran.....	21
2.2.1. Itagaki a jeho Liberální strana.....	21
2.2.2. Ókuma a Konstituční pokroková strana.....	24
2.2.3. Vládní opoziční strany.....	25
2.2.4. Reakce vlády na zakládání politických stran.....	26
2.3. Restrukturalizace vládního aparátu.....	27
2.4. Přípravy ústavy.....	30
2.5. Ústava velkého Japonska.....	31
3. Výsledky předchozího vývoje politické scény v Japonsku.....	37
Závěr.....	41
Resumé.....	43

Ediční poznámka

Veškeré japonské pojmy jsou v práci přepisovány českou transkripcí. U psaní japonských jmen používám pořadí: osobní jméno, příjmení. Stejně tak je tomu u jmen osob jiných národností. Japonské názvy státních orgánů, lidových hnutí a politických stran jsou vyznačeny kurzívou a jsou uvedeny ve znacích.

Úvod

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá formováním politického systému v Japonsku v letech 1868–1890, tedy krátce po císařské restauraci Meidži. Popisuje nejen okolnosti vzniku politického zázemí, ale i jednotlivé aspekty, které ke vzniku vedly, jako například tvorba politických stran na základě lidových hnutí či studium zahraničních politických principů.

Cílem práce je prozkoumat a porovnat, do jaké míry se podařilo najít kompromis mezi tradičními idejemi a myšlenkou komplexní restrukturalizace státního aparátu. Neomezená císařská vláda opírající se o skupinu poradců z řad aristokracie či samurajů byla pro japonskou společnost tradiční. Vzrůstající protichůdný typ smýšlení byl inspirován západními modely parlamentarismu a konstitucionalismu.

Práce obsahuje tři základní kapitoly, přičemž první z nich, obsahující tři podkapitoly, se věnuje prvnímu desetiletí éry Meidži a politickým událostem té doby. První podkapitola této části popisuje vznik a postupné přeměňování prvotních vládních orgánů, jejich funkci a pravomoci. V druhé podkapitole budou představeny základní edikty a výnosy vydané císařem, potažmo jeho poradci, udávající představu o budoucí podobě japonského státního systému. Poslední podkapitola se zabývá vznikem lidových organizací, jakožto projevem nespokojenosti s politickým počínáním oligarchické kliky a nátlakem na splnění slibu zavést takový státní orgán, na jehož tvorbě a výkonu se budou moci lidé svobodně podílet.

Druhá část práce je věnovaná politické situaci v 80. letech 19. století. V první podkapitole bude pojednáno o inspiracích ze zahraničí, na jejichž základě Japonsko posuzovalo možná řešení při tvorbě státního aparátu. Následující část popisuje vznik politických stran, které vycházely a navazovaly na ideu lidových hnutí ze 70. let. Tato část je rozdělena na čtyři oddíly, popisující jednotlivé politické strany, okolnosti jejich vzniku a také program. Zabývá se postojem a jednáním vlády vůči společenskému štěpení. Ve třetí podkapitole se zaměřím na změny ve vládním aparátu, které spočívaly ve zrušení dřívějších orgánů a vytvoření komplexního systému, který přesně vymezoval tři základní složky vlády, čili zákonodárnou, výkonnou a soudní moc. Následující podkapitola stručně představuje prvotní plány na sepsání ústavy, která je pak detailně popsána v poslední podkapitole bakalářské práce.

Poslední kapitola je analytickým shrnutím veškerých politických událostí popisovaných v předchozích kapitolách, vyvozuje a hodnotí jejich důsledky.

Při práci budu využívat empirického postupu, kdy na základě výzkumu odborné literatury budu analyzovat a porovnávat konkrétní data a údaje. Tématem politického systému v Japonsku v období Meidži se zabývá mnoho politologů i japanologů. Jedním z nich je německý soudce a odborník na japonské právo Wilhelm Röhl, který svůj výzkum popsal v rozsáhlém díle *History of Law in Japan Since 1868*. Zásadním podkladem je také kniha *A Political History in Japan During Meiji Era*, jejímž autorem je profesor politologie, který působil na univerzitě Keio gijōku v Tokiu – Walter Wallace McLaren. Problematikou politologie Japonska se zabýval také Edwin O. Reischauer, jeden z předních vědců oblasti dějin a kultury Japonska a východní Asie, či Robert Anthony Scalapino, politolog zaměřující se na výzkum zemí Pacifiku a Číny.

1. Vládní provizorium od roku 1868 do konce 70. let

Hovoříme-li o době, kdy se začala cizelovat politika Japonska na úroveň západních mocností, je nutno ohlédnout se do roku 1868. Ještě před tím, než došlo k uvedení císařského následníka – prince Mucuhita do role hlavy státu, byly ustanoveny první vládní orgány, i když pouze dočasného charakteru. Císařská vláda byla do této doby silně potlačována šógunátem a prakticky nezasahovala do vnitřních záležitostí státu, bylo tedy nutné lid přesvědčit o schopnosti znovuzískání plné moci.

1.1. Prvotní vládní instituce

2. ledna roku 1868 vznikl první státní orgán období Meidži. Více než funkce a cíle vlády, která byla v té době pouze prozatímní, měly významnou roli tři úřady centrálního vládního systému *sanšoku* (三職; dosl. překlad: tři pozice). V čele stál předseda *sósai* (総裁), který měl výkonnou moc, dalším úřadem byla rada seniorů *gidžó* (議場) a rada mladších *san'jó* (参与).¹ V obou orgánech měla silnou převahu dvorská aristokracie, která pravděpodobně viděla krok restaurace jako příležitost dostat moc do svých rukou a vymanit se ze stínu *daimjó*.² Na druhou stranu si *daimjó* dobře uvědomovali sílu svých klanů, bez které by se restaurace nemusela uskutečnit.³ Pozicí *sósaie* byl pověřený princ Arisugawa no Mija Taruhito jakožto autorita nad dvorskou šlechtou i feudálními pány. Ve funkci byl zastoupen Tomomim Iwakurou a Sanetomim Sandžóem (v některých publikacích⁴ uváděn jako Sanejoši Sandžó). Oba dva poradci pocházeli ze šlechtických rodů a významně se podíleli na chodu Japonska i v následujícím desetiletí, podobně jako další členové *sanšoku* (jmenovitě například Takajoši Kido, Tošimiči Ókubo, Kijokado Komacu či Šódžiró Gotó).⁵ Jedním z hlavních úkolů této prvotní instituce bylo zamezit podílu rodu Tokugawa a bývalého šóguna ve vládě.

Klíčovou transformací, která postupně vedla ke kompletní proměně principu vlády tří pozic *sanšoku*, bylo zavedení legislativního orgánu *gidžišó* (議事省), který byl rozdělen na dvě komory. Horní komora se skládala z šlechtické třídy a příslušníků císařského rodu a zahrnovala dřívější úřady *sósai* a *gidžó*. Dolní komoru tvořili představitelé nižších šlechtických vrstev a samurajů, součástí byl také úřad *san'jó* a *kóši* - zástupci jednotlivých

¹ *The Cambridge history of Japan*. Sv. 5: Nineteenth century. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989.

² Feudální pánové odpovědní pouze šógunovi, po nastolení šógunátu (1192) svou mocí zatlačili dvorskou aristokracii.

³ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*. London: F. Cass, 1965. ISBN 0714620181, s. 60.

⁴ Tamtéž, s. 59.

⁵ Tamtéž.

oblastí. Toto rozdělení vzniklo především na popud prostého lidu, který volal po participaci na tvorbě vlády. Nutno však podotknout, že dolní komora, složená převážně z níže postavené společnosti, neměla na moci téměř žádný podíl vzhledem k tomu, že byla využívána spíše k průzkumu veřejného mínění.⁶

V dalším průběhu tzv. vlády tří úřadů *sanšoku* bylo konstantně přidáváno mnoho dalších institucí v podobě dílčích resortů, což vedlo k celkové reorganizaci v jeden vládní celek *daidžókan* (太政官) dne 11. června 1868. Zde je patrný návrat k původním pramenům Japonska, neboť orgán *daidžókan*, neboli státní rada, vznikl už v roce 702 jako součást systému *ricurjó kokka*⁷. Stejně jako v době před dvanácti staletími i nyní vedle tohoto orgánu existovala samostatně instituce pro záležitosti kultu *džingikan* (神祇官), která měla na starost vše týkající se šintoismu, a tím pádem také císaře, jakožto potomka bohů. Rozdíl byl však patrný ve složení *daidžókanu* období Meidži. Podle vzoru západních státních zřízení se totiž začala formovat dělba moci v podobě zákonodárného, výkonného a soudního odvětví. Státní rada byla rozdělena na dva základní orgány: valné shromáždění *giseikan* (議政官), skládajícího se z dolní a horní komory a radu představenstva knížat *gjóseikan* (行政官). Kromě těchto pak bylo přidruženo několik resortů: ministerstvo financí, ministerstvo války, ministerstvo zahraničních záležitostí, soudní resort. Vzápětí byl založen také resort civilních záležitostí⁸, resort práce a resort školství⁹ a začleněna byla i dříve nezávisle fungující rada pro záležitosti kultu. Důležitou změnou, která významně ovlivnila chod vlády, bylo především zavedení prvních dvou orgánů, tedy valného shromáždění a rady představenstva. Horní komora shromáždění zahrnovala dřívější horní komoru orgánu *gidžišó*, v jejíž kompetenci bylo navrhopvat a upravovat ústavní právo, prosazovat zákony, uplatňovat nejvyšší jurisdikci, uzavírat smlouvy a další. Z tohoto výčtu je tedy patrné, že většina zákonodárných funkcí spadala do kompetence útvaru horní komory. Dolní komora měla být reprezentativním orgánem, v rámci nějž vystupovali představitelé jednotlivých oblastí. Měla na starosti daňové právo, ustanovení jednotných měr a vah, založení poštovní sítě atp. Veškeré tyto záležitosti však mohla projednávat pouze pod kontrolou horní komory. Přestože dolní komora měla představovat orgán, který bude jednat v zájmu lidu, byla silně ovládána horní komorou, ale

---

⁶ WALKER, Hugh Dyson. *East Asia: A New History*, AuthorHouse, Bloomington, 2012, ISBN 978-1-47726-516-1, s. 365, 366.

⁷ Stát založený na trestech a příkazech.

⁸ V roce 1871 zrušen.

⁹ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 65.

také císařem.¹⁰ *Gjóseikan* byl v podstatě náhradou za předchozí vedoucí funkci *sanšoku* – *sósaie*. Tuto instituci vedli dva státní tajemníci a několik podřízených a ve své podstatě sloužila jako komunikační most mezi císařem a *giseikanem*.¹¹ Založením valného shromáždění se však vzhledem k silné závislosti dolní komory nedokázalo zcela uplatnit rozdělení státní moci. Navíc státní tajemníci, kteří vedli výkonný orgán *gjóseikan*, měli být zároveň i členy horní komory, což znamená, že byli přítomni u navrhování zákonů a sami je jakožto vedoucí exekutivy vykonávali.¹² Nefunkčnost dělby moci byla brána v potaz, a proto bylo dne 3. ledna 1868 valné shromáždění *giseikan* dočasně zrušeno, horní komora nadále spolupracovala s výkonnou složkou a dolní komora byla nahrazena zcela novým orgánem.

Jedním z hybatelů veškerých změn a zavádění státních institucí byl Takačika Fukuoka, samuraj z Tosity. Společně se Šódžiróem Gotóem ze Sagy byl povolán k tehdejšímu a poslednímu šógunovi Jošinobuovi Tokugawovi, aby s ním projednal stav současné společenské situace z pohledu občana a přiměl ho k odstoupení.¹³ Fukuoka zastával názor, že bez shromáždění ustanoveného na základě veřejného hlasování nelze sestavit plnohodnotnou vládu. Navíc bylo obtížné odlišit, do jaké míry fungovalo tehdejší rozdělení zákonodárné a výkonné složky. Z toho důvodu byl zaveden výbor pro inspekci legislativy, který sepsal návrh pro založení veřejného shromáždění *kógišo hósoku an* (公儀所法則案; dosl. překlad: koncept práv veřejné diskuze), zkráceně *kógišo*. Finální podobu dostalo v dubnu roku 1869 a funkčně nahradilo dolní komoru *giseikanu*. Členy byli 1 až 3 zastupitelé z každé oblasti Japonska v závislosti na její velikosti¹⁴, ale nakonec byl počet omezen na jednoho zástupce z každé z oblastí, kterých bylo v té době 270. Jak rozsáhlé mělo nové shromáždění kompetence, je k uvážení, pokud vezmeme v potaz, že jeho členy byli samurajové, kteří přirozeně hájili své zájmy, jako například v otázce, zda zrušit feudální zvyk nošení dvou mečů.¹⁵ Vedle *kógišo* byla 16. června 1869 zřízena také náhrada původní horní komory – *džókjoku kaigi* (上局會議).

V srpnu roku 1869 došlo k přejmenování *kógišo* na *šúgiin* (衆議院). Změna byla částečně spojena s procesem postoupení oblastí pod správu císaře a tím pádem centralizace země, který

---

¹⁰ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*. Boston: Brill, 2005, vi, 848 p. Handbuch der Orientalistik, 12. Bd., ISBN 90 04 13164 7, s. 35.

¹¹ McLAREN, s. 66.

¹² WILSON, Robert A., *The Seitaišo: A Constitutional Experiment*, in.: *The Far Eastern Quarterly*, Vol. 11, No. 3 (May, 1952), s. 297-304, Association for Asian Studies. 1952. s. 299.

¹³ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 33.

¹⁴ Tamtéž, s. 36.

¹⁵ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 69.

inicioval vedoucí klanu Čóšú Takajoši Kido. První klany, které takto učinily a jejichž vedoucí následně získali funkci guvernéra, byly kromě Čóšú také Sacuma, Hizen a Tosa. Kromě názvu se částečně změnilo také pravomoci členů. Oproti dřívějším zákonodárným možnostem byly zredukovány natolik, že *šúgiin* byl nakonec v podstatě jen poradní institucí, ale fungoval i přes zásadní restrukturalizaci *daidžókanu* v roce 1871, která vedla ke zjednodušení celé jeho podoby. V té době došlo k rozčlenění na tři složky: ministerstvo zprava – *uin*, ministerstvo zleva – *sain* a ministerstvo středu – *seiin* a vedle těchto navíc úřad poradců *sangiin* (参議院).¹⁶ Jako poradci sloužili například Takamori Saigó, Taisuke Itagaki či Šigenobu Ókuma. Ministerstvo středu a ministerstvo zprava převzala pravomoci předchozí horní komory valného shromáždění a rady představenstva, tedy v podstatě zastupovala exekutivu. Funkce dolní komory se promítla do podoby ministerstva zleva, které mělo v kompetenci zákonodárnou moc a v jehož čele stál předseda. Pozicí *dadžó-daidžina* neboli hlavního ministra byl pověřen Sanetomi Sandžó, který v pozici zůstal až do roku 1885, kdy byla současně zrušena celá státní rada. V roce 1871 navíc došlo ke kompletnímu zrušení oblastí *han* a přeměně šlechty *kuge* a *daimjó*, která přestala být základnou politického systému. Členy státních složek a ministerstev se staly samurajské kliky, které stály za celým procesem restaurace. Vedle výše zmíněných ministerstev tu však až do roku 1873 existoval poradní orgán zastupitelů *šúgiin*, který alespoň částečně představoval orgán hájící zájmy veřejnosti. Z orgánu *sain* nakonec vznikla poradní instituce zastupující veřejnost, přestože členové byli vybíráni císařem.¹⁷

Události na začátku 70. let vedly k dalším konzultacím ohledně struktury vlády. Během let 1871–1873, kdy se tehdejší ministr zprava – *udaidžin* (右大臣) Tomomi Iwakura vydal na svou vzdělávací misi, několik členů vlády v čele s Takamorem Saigóem plánovalo útok proti Koreji *seikanron* (征韓論) kvůli dřívějšímu nepřijetí návrhu na spolupráci. V důsledku byli iniciátoři donuceni rezignovat na své posty. Mimo to docházelo i k podávání stížností a peticí za umožnění veřejného hlasování ve volbách, které podnítily tehdejší nejvýznamnější politikové jako například Taisuke Itagaki, jeden ze zastánců plánované invaze do Koreje, nebo Šódžiró Gotó. Vliv na vratkou pozici vlády měla i nově zakládaná hnutí na ochranu lidských svobod a práv. V roce 1875 se uskutečnila konference v Ósace, současnou vládu a konzervativní ideje reprezentovali Hirobumi Itó a Tošimiči Ókubo, do opozice prosazující

---

¹⁶ Tamtéž, s. 112.

¹⁷ Tamtéž, s. 114.

konstitucionalismus se postavili Itagaki a Kidó.¹⁸ Výsledek přinesl další proměnu v podobě založení kabinetu rozvrženého na radu starších *genróin* (元老院) v čele s premiérem, ministerstvo pravice, ministerstvo levice a nejvyšší soud *daišin'in* (大審院). Rada starších byla předzvěstí další přeměny japonského vládního aparátu, ve kterém se objevuje parlament a jeho následovníkem byla pozdější sněmovna lordů *kizokuin* (貴族院).¹⁹ Přestože se další změny prováděly na základě impulzů společnosti, která vyžadovala možnost participace v politickém dění, členové senátu byli vybíráni císařem. Podle vydaných směrnic měl mít senát v kompetenci legislativu, ale byl omezen dalšími pravidly a využíval ho hlavně císař jako poradní orgán, podobně jako tomu bývalo i v minulých letech.²⁰ Poté, co v roce 1879 vyšel v novinách Čója Šinbun článek o značném nezdaru oligarchů vytvořit jakýkoli národní sněm, došlo k založení místních zastupitelstev. Byla to vůbec první tělesa, jejichž členy volila společnost, přestože bylo volební právo omezeno na muže s odvodem daní alespoň 5 jenů.²¹ Podle výše popisovaných změn lze usoudit, že ani tentokrát nedošlo k žádnému výraznějšímu pokroku, co se týče snah zavést instituci založenou na národním shromáždění. Kvůli neshodám rezignoval nejméně státní činitel včetně Itagakiho a Kida. V roce 1881 započaly velké přípravy zákonodárního orgánu, který už po vzoru západních mocností měl skutečně splňovat svou funkci. K dokončení procesu došlo v roce 1885 spolu se zrušením státní rady.

1.2. Císařské výnosy

V reakci na volání společnosti po svobodě a možnosti podílet se na rozhodnutích o chodu země vydal císař Meidži u příležitosti slavnostního uvedení do funkce dne 7. dubna roku 1868 tzv. Císařskou přísahu o pěti člancích – *Gokadžó no goseimon* (五箇条の御誓文). Je však nasnadě podotknout, že tento dokument sestavili Kimimasa Juri a již zmiňovaný Takačika Fukuoka, tehdejší *san'jóové*, revizi provedl Takajoši Kido, a že císař Mucuhito pouze zprostředkoval její obsah.²² Přísaha obsahovala následující body:

- Budou zakládána poradní shromáždění na širokém základě a všechny záležitosti se budou řešit veřejnou diskusí.

---

¹⁸ Tamtéž, s. 120.

¹⁹ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 44.

²⁰ Tamtéž.

²¹ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M., *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. Překlad: David Labus, Jan Sýkora. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 97880710651352., s. 168.; Hranice ročního odvodu daně ve výši 5 jenů platila pouze pro volby do obecních a městských zastupitelstev, volby do pozdější dolní komory parlamentu *šúgiin* byly omezeny odvodem daně 15 jenů ročně.

²² KEENE, Donald. *Emperor of Japan: Meiji and His World, 1852 – 1912*, Columbia University Press, New York, 2002, ISBN 9780231123419, s. 139.

- Vyšší i nižší vrstvy se budou aktivně podílet na správě státu.
- Nejen vojenským nebo civilním úředníkům, ale komukoli z prostého lidu má být umožněno, aby dosáhl svých vlastních cílů, aby mezi lidem nebylo nespokojenosti.
- Veškeré zlozvyky minulosti budou odstraněny a vše bude založeno na spravedlivých zákonech Nebes a země.
- Znalosti budou střádány po celém světě, aby se posílila základna císařské vlády.²³

Je ovšem jisté, že slib založení veřejného shromáždění a možnosti jednotlivce podílet se na vládních záležitostech nebyl v nejbližší době proveditelný. Tento fakt vyplývá především ze skutečnosti, že Japonsko nikdy v minulosti s podobným orgánem nepracovalo. Ve druhém bodě přísahy je navíc uveden vágní pojem „nižší vrstvy“. Tento bod by měl zaručovat účast široké veřejnosti na politice, ovšem jak se ukázalo v pozdějších letech, byl tento pojem silně zavádějící. Kritiky se dočkal i čtvrtý odstavec, který hovoří o vymýcení zla z minulosti. I zde totiž není zcela jasně určen význam tohoto výroku. Zamyslíme-li se nad faktem, že snahou restaurace bylo znovunastolení císařské moci a vyhánění západních „barbarů“, jak se cizincům přezdívalo, nemůžeme rozpoznat, která minulost a které zlo má být konkrétně vymýceno.

Ještě téhož dne, kdy proběhlo uvedení na trůn a proslov přísahy, byla publikována úvaha císaře. Zahrnovala konkrétní myšlenky a záměry císaře Meidžiho jako například prosperitu země a bližší kontakt s veřejností. Dle jeho slov byl institut císaře kvůli militantní šógunátní vládě izolován od vnějšího světa. Ubezpečuje společnost, že přejímá zodpovědnost za nesnáze lidu: „*Nyní v době renovací vlády země, byť by i jeden z milionu lidí nemohl najít své místo ve společnosti, byla by to pouze Naše pochybení.*“²⁴ Mimo jiné zde císař Meidži uvádí, že se zahraničím je nutno spolupracovat, aby bylo dosaženo kýžené prosperity, čímž v podstatě konkretizoval poslední bod Císařské přísahy a pravděpodobně narušil iluze hesla „úcta k císaři, vyhnání barbarů“. Osobní vyjádření v takové míře do této chvíle nemělo precedens a snad právě i to mělo za následek oblibu císaře mezi lidmi.

Mimo to bylo 8. dubna vyneseno pět příkazů, které měly nahradit původně šógunátní pravidla. První tři příkazy z těchto pravidel ovšem vycházely. Jednalo se o zákaz zločinů proti vdovám a vdovcům, bezdětným starcům a nemocným, dále o zákaz vzpoury a nakonec zákaz

²³ Cit. In: REISCHAUER, s. 138.

²⁴ Cit. In.: KEENE, Donald. *Emperor of Japan: Meiji and His World*, s. 140. („Now, at a time of renovation of rule of the country, if even one of the millions of people in this country is unable to find his place in society, this will be entirely Our fault.“)

křesťanství. Ovšem novotou byla pro veřejnost vyhláška o otevření konexí se zahraničím a zákaz opustit svou provincii, který platil nejen pro běžný lid, ale i pro samuraje.²⁵

Jak vyplývá z předchozích informací, byla Císařská přísaha o pěti člancích v podstatě jakousi deklarací budoucích zájmů nové vlády. V reakci na tuto skutečnost byl dne 17. června 1868²⁶ vydán Dokument o vládním systému *seitaišo* (政体書), který obsahoval celkem 11 článků, přičemž první z nich rekapituloval celou Císařskou přísahu. Pro lepší představu uvádím stručný obsah dokumentu:

Druhý a třetí článek stanovuje státní radu *daidžókan*, dělí její moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní a konkretizuje jejich funkce. Ve čtvrtém odstavci nalezneme informace o složení úřadů, kdy pozice nejvyšších ministrů mají zastávat šlechtici. Naopak nižší posty mají připadnout vedoucím klanů bez ohledu na hodnost. Následující odstavec nabádá veškerá velká města, rody a prefektury, aby své muže podporovala v členství shromáždění, které má řešit zájmy a záležitosti obyvatel. V článku 7 se píše, že císařská rodina a vyšší šlechta by měla chodit v doprovodu dvou ozbrojených mužů a jednoho prostého občana.²⁷ Článek 8 zamezuje vyzrazování služebních věcí mimo okruhy kompetentních osob. V dalším odstavci je souhrnně popsán způsob volby vládních představitelů, který měl být založen na veřejném a tajném hlasování. Desátý odstavec je věnován plošnému výběru daní. Posledním bodem Dokumentu o vládním systému, někdy též nazývaném jako Konstituce 1868,²⁸ je výzva k centralizaci dosud rozštěpeného Japonska. Podle tohoto článku se měl sjednotit systém měr a vah, stejně jako systém bankovníctví. Každá oblast by měla vydávat směrnice v souladu s Císařskou přísahou.²⁹

Podobně, jako tomu bylo u Císařské přísahy, ani tento dokument nezvešel z ruky císaře. Autory Dokumentu byli Takačika Fukuoka, který se podílel na sestavení Císařské přísahy, a Taneomi Soedžima, který studoval západní vědy v Nagasaki. *Seitaišo* bylo spisem kombinujícím jak japonské ideje společnosti, což vyjadřuje kupříkladu článek 7, tak i západní

---

²⁵ Tamtéž, s. 142.

²⁶ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 31.

²⁷ Zajímavost tohoto odstavce spočívá v tom, že ozbrojenci neměli sloužit jako osobní stráž, nýbrž jejich přítomností se zřejmě mělo poukazovat na vznešenost a pompu. Další význam této společnosti se měl zakládat na potření společenských rozdílů, což se sice z dálky mohlo jevit jako vstřícné gesto. Nicméně do jaké míry šlo o skutečné splnutí jednotlivých vrstev, vezmeme-li v potaz, že na odív zde měla být dávana právě důstojnost šlechty, je poněkud na pováženou.

²⁸ WALKER, s. 366.

²⁹ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 33

demokratické vlivy, které jsou patrné v člancích popisujících dělbu moci nebo způsob voleb.³⁰ Kromě těchto zásadních dokumentů vzešlo ze strany císaře ještě několik výnosů, které se vztahovaly k počínání vlády, ovšem nikterak neovlivnily průběh modernizace.

1.3. Projevy nespokojenosti obyvatelstva a vznik hnutí za svobodu

Jak je uvedeno v první podkapitole, mnohé nešvary v politických kruzích v první polovině 70. let 19. století zapříčinily nově vzniklé veřejné organizace, které se ozývaly především na poli ochrany lidských práv a možnosti podílet se na politickém dění. První z nich byla Veřejná strana patriotismu *Aikoku kótó* (愛国公党) založena roku 1874 Taisukem Itagakim, samurajem z Tosy. Vzešla mimo jiné z iniciativy Nobua Komury a Šigeru Furusawy, zastánců a studentů britského parlamentarismu.³¹ Jejich klíčovým heslem bylo: „Žádné zastupitelstvo, žádné daně.“³² Veřejná strana patriotismu upozorňovala především na problém nesoudržnosti státu, jehož řízení neměl v rukou císař ani lid, ale oligarchická klika úředníků.³³ V roce 1868 vedl Itagaki pluky svého klanu do boje proti šógunátu. Následujícího roku byl jmenován do funkce poradce *sangi* a v době Iwakurovy mise byl pověřen vedením vlády. Po incidentu plánovaného útoku na Koreu Itagaki v roce 1873 rezignoval z funkce. Po boku Itagakiho stálo mnoho vzdělaných samurajů, mj. také Šódžiró Gotó a Šinpei Etó, který byl po organizované revoltě na Kjúšú popraven.³⁴ Kromě doposud nesplněného slibu o zavedení veřejného sněmu Veřejná strana patriotismu upozorňovala na přílišný vliv oligarchické kliky a klanů Sacuma a Čóšú ve vládě. Jako strana však zprvu neměla valného významu, co se efektivity týče, neboť kromě idejí nepřinesla žádný skutečný program a nedosáhla ani žádných změn v počínání vlády.³⁵ Nicméně vzhledem k tomu, že její zakladatelé byli politicky angažovaní a vzdělání samurajové, získala si důvěru široké veřejnosti.

Nedlouho po smrti Etóa byla strana přeměněna na spolek *Riššiša* (立志社)³⁶, která vydala manifest na podporu liberálních myšlenek. V reakci na rozšiřování opozičních tendencí byla

---

³⁰ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 33.

³¹ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 106.

³² Cit. In: tamtéž, s. 108

³³ DAVIS, Sandra T. *Intellectual change and political development in early modern Japan: Ono Azusa, a case study*. Rutherford, [N.J.]: Fairleigh Dickinson University Press, c1980, 327 p., [1] leaf of plates. ISBN 0838619533, s. 158.

³⁴ *History of Law*, s. 39

³⁵ OZAKI, Yukio, Fujiko HARA a Marius B JANSEN. *The autobiography of Ozaki Yukio: the struggle for constitutional government in Japan*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2001, xviii, 455 p. ISBN 0691050953, s. 29.

³⁶ Existuje mnoho variant intepretace, ale doslovnému překladu odpovídá „Společnost pro stanovení cílů“. East Asia, s. 378; dalšími možnostmi překladu jsou kupříkladu „Společnost svobodných myslitelů“ – NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, New York: Institute of Pacific Relations, 1940, 242 s. ISBN

roku 1874 vydána regule císaře zajišťující možnost sněmu zástupců prefektur, ovšem v čele s poradcem vybraným císařem.³⁷ V roce 1875 následovala další reorganizace v podobě Společnosti patriotů *Aikokuša* (愛国者)³⁸. Vláda pocítila, že nevole vůči dosavadnímu politickému počínání rapidně vzrůstá. Tošimiči Ókubo – tehdejší ministr financí – proto slíbil, že jednání ohledně orgánu, jehož členové by byli voleni lidem, uspíší, pokud se Itagaki vrátí do vlády.³⁹ Itagaki na dohodu přistoupil, nicméně hned na sklonku roku 1875 opět rezignoval, neboť k žádným zásadním posunům nedošlo. Místo toho začal znovu pracovat na tvorbě národní politické organizace. Výsledkem bylo Hnutí za svobodu a občanská práva *Džijú minken undó* (自由民権運動), které oproti předchozím pokusům o založení národní organizace mělo skutečný ohlas. K většímu rozmachu sloužila současně fungující Společnost patriotů, která měla v kompetenci šíření programu mezi lidmi. Vzestupu napomohl i velký rozkvět vydavatelství novin od roku 1870, kterých se často využívalo k hlásání politických idejí. Kromě manifestů se ovšem šířila i západní politická nauka propagovaná především ve spisech a knihách Jukičiho Fukuzawy či Čómina Nakaeho.⁴⁰ Vedle nespokojených bývalých samurajů, kteří se stavěli do předních pozic, byli hlavními následovníky podnikatelé a vlastníci půdy, tedy nejdůležitější vrstva, co se placení daní týkalo. Právě těm se nelíbila přetrvávající myšlenka z dob feudalismu, podle které se obyvatelé mohli podílet ve vedení stánu díky placením daní, čímž podporovali stát.⁴¹ Přirozeně vyžadovali výměnou za placení daní informovanost a možnost zasahovat do politického dění.

Posledním mezistupněm před vznikem regulérní politické strany pod názvem Liberální strana *Džijútó* (自由党) byla Liga za založení národního shromáždění *Kokkai kisei dómei* (国会期成同盟) založená v roce 1880. Během svého ročního působení sepsala petici za založení národního sněmu, na což vláda v roce 1881 reagovala slibem realizovat její požadavky do roku 1890. Vedle těchto, dalo by se říci, organizovaných hnutí existovala současně mnohá uskupení rolníků a zemědělců, jejichž zájmy nebyly přímo politické, ale týkaly se odvádění

0774808233, s. 175 nebo Společnost Self-help – SIMS, Richards, *Japanese Political History Since the Meiji Renovation, 1868-2000*, . New York: Palgrave, c2001, ISBN 031223915. s. 45.

³⁷ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s.39.

³⁸ K organizaci inspirovali mnozí evropští filozofové, jmenovitě pak Jean-Jacques Rousseau, James Mill, Jeremy Bentham či John Locke. *The Cambridge History of Japan*, s. 405.

³⁹ *The Cambridge History of Japan*, vol. 5, s. 405.

⁴⁰ REISCHAUER, s. 169.

⁴¹ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 107.

daní či způsobu pronájmu půdy. Příkladem takového agrárního spolku byla Strana dlužníků *Šakkintó* (借金党).⁴²

Kromě zakládání různých organizací a hnutí japonský lid využíval i mnohem drsnějších projevů nesouhlasu a kritiky. Vrcholem nespokojenosti bylo Sacumské povstání roku 1877, které iniciovalo knížectví Sacuma po rezignaci a návratu Takamoriho Saigóa do vlasti. Saigó, postaven do čela armády, v incidentu zemřel vlastní rukou. Vedle organizovaných revolt docházelo také k častým atentátům. Rok po povstání v Sacumě byl zavražděn Tošimiči Ókubo, tehdejší ministr vnitra. Ókubo byl bývalým samurajem původem ze Sacumy a byl proto považován za zrádce svého kolektivu. Vláda si dobře uvědomovala, jaké nebezpečí hrozí jí i celé společnosti. Reakcí na společenské nepokoje ze začátku nebyla snaha vyjít vstříc názoru veřejnosti, ale zpřísnit zákony o veřejném shromažďování a posílit jednotky obrany.⁴³

Výsledkem zrodu iniciativ a hnutí za svobodu v 70. letech 19. století nebyly nikterak zásadní pokroky ve změně vlády ani v založení orgánu, který by skutečně reprezentoval zájmy lidu. Na druhou stranu však díky těmto prvotním hnutím a silným projevům nespokojenosti došlo k intenzivnějším úvahám nad proměnou japonského státu, které byly realizovány v následujícím desetiletí.

---

⁴² NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 168–169.

⁴³ *The Cambridge history of Japan*, s. 412.

2. 80. léta a přípravy ústavy

Během 80. let 19. století došlo k významným změnám v chodu japonské vlády a v politickém systému, jejichž výsledkem byla promulgace ústavy a založení nového orgánu s přesně vymezenou rolí. Napomohly tomu především organizace a lidová hnutí vzniklá v předchozím desetiletí, na jejichž základě se nyní formovaly politické strany. Už v roce 1881 na popud kliky Sacuma a Čošú císař slíbil zavedení ústavy do roku 1890. V následujících kapitolách se zaměřím na okolnosti těchto událostí.

2.1. Zahraniční inspirace

Přestože se základní heslo restaurace Meidži neslo v duchu vyhnání „barbarů“, císař a jeho poradci si dobře uvědomovali nutnost kooperace se Západem. Kromě zrušení zákazu vstupu zahraničním zemím na Japonské ostrovy tomu napomohly i nově zakládané poradní výbory. Kupříkladu výbor pro inspekci legislativy měl jednak kontrolovat skutečné plnění této funkce, jednak prováděl výzkum vládních systémů v západních zemích. Vedle toho je tu poslední článek Císařské přísahy, který říká, že budou střádány poznatky z celého světa, aby se Japonsko mohlo vyrovnat vyspělým západním státům. V souvislosti se získáváním poznatků byla roku 1871 vyslána zahraniční výprava v čele s Tomomim Iwakuroou, podle kterého dostala název Iwakurova mise. Během cest japonská delegace navštívila Spojené státy, kde strávila nejdélší dobu, a mnoho evropských zemí včetně Velké Británie, Německa, Francie, Belgie, Dánska, Švédska, Rakouska-Uherska, Itálie a Švýcarska. Jedním z hlavních cílů mise bylo vyjednávání ohledně nerovnoprávných smluv, které Japonsko uzavřelo nedlouho po otevření svých hranic. Nasnadě je však zmínit, že se výprava vydala na cestu bez jakýchkoli konkrétních návrhů a plánů. Proto konzultace ohledně zahraniční politiky většinou nepřinesly kýžený výsledek. Co se týče politických systémů, bylo pro Japonce inspirací politické uspořádání řady zemí. Největší vliv však měly německý a pruský koncept, podle nichž došlo v roce 1885 k novým změnám a na základě německé ústavy pak byla promulgována i ta japonská.⁴⁴

Německý politický systém však nebyl zkoumán pouze v rámci Iwakurovy mise. Hirobumi Itó, pravděpodobně nejvýraznější osoba v politických kruzích v Japonsku v 80. letech, někdy přezdíván jako „otec ústavy Meidži“⁴⁵, stál na počátku restaurace císařské vlády, stejně jako

---

⁴⁴ TĚHLOVÁ, Jitka. *Význam Iwakurovy mise pro japonskou společnost*. Olomouc, 2014. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta, s. 47.

⁴⁵ TAKII, Kazuhiro. *Itō Hirobumi – Japan's First Prime Minister and Father of the Meiji Constitution*. Taylor and Francis, New York 2014. ISBN 9780415838863, s. 2.

většina významných státníků. Kromě účasti na Iwakurově misi strávil dobu v letech 1882–1883 v Evropě za účelem zkoumání politických systémů a nejdelší čas věnoval studiu v Německu. Byl to právě Itó, kdo byl pověřen sepsáním návrhu ústavy, která měla být uvedena do roku 1890, přestože jeho názory byly značně konzervativní. Byl odpůrcem zavádění veřejně voleného orgánu a prosazoval, aby celá moc nad zemí byla v kompetenci císaře.⁴⁶ Patrný vliv na takové postoje mělo dozajista studium v nacionálně-socialistickém Německu.⁴⁷ Podle německo-pruského modelu měl mít parlament kompetence pouze k legislativním činnostem, zatímco výsadní právo uspořádat vedoucí administrativy měl výhradě panovník.⁴⁸ Do Německa byl Itó vyslán se seznamem otázek o západních politických principech, které měl probádat, a na jejichž základě měl být konstruován návrh ústavy. V seznamu byly mimo jiné i body týkající se konkrétně fungování vládních orgánů a vztahů mezi nimi, jednotlivými resorty a panovníkem.⁴⁹

Základním kamenem veškerých politických hnutí byl však francouzský liberalismus.⁵⁰ Japonci se pravděpodobně inspirovali situací Francouzů v době Velké francouzské revoluce, která se odehrála o zhruba sto let dříve než restaurace Meidži a měla podobný dopad na politický vývoj nejen ve Francii, ale i v mnoha jiných evropských zemích. V Japonsku byla sice myšlenka liberalismu a s ní spojený požadavek na participaci ve vládě až druhotným důvodem převratu, přesto je zde patrná určitá podobnost. Francouzské tendence se v Japonsku začaly projevovat už před pádem šógunátu. Šinpei Etó prosazoval přijetí francouzského zákoníku, čímž chtěl dokázat Západu, že i Japonsko je civilizovanou zemí a dospět tak k vyřešení problému nerovnoprávných smluv.⁵¹ Ideje svobod se promítaly také v počátcích Itagakiho lidových organizací, avšak významně se projeví až v Hnutí za svobodu a demokracii a v jeho nově vznikající Liberální straně. Kromě nenapadnutelné lidské svobody prosazoval Itagaki sepsání ústavy, která měla podle liberálního směru mimo stanovení právních regulí vlády a veřejných zastupitelství takové svobody zajišťovat. Kromě francouzské inspirace se do japonských ideologií liberalismu promítla i filozofie britského

---

⁴⁶ HUFFMAN, James L. *Modern Japan: an encyclopedia of history, culture, and nationalism*. New York: Garland Pub., 1998. ISBN 0815325258. s. 99.

⁴⁷ GRIMMER-SOLEM, Erik: *German Social Science, Meiji Conservatism, and Peculiarities of Japanese History*. University of Hawai'i Press. In: *Journal of World History*, Vol. 16, No. 2 (Jun., 2005), s. 187-222 s. 189.

⁴⁸ *The Cambridge history of Japan*, s. 657.

⁴⁹ RÖHLER, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868* s. 46.

⁵⁰ Pozn.: liberalismus je politická koncepce podporující veřejná práva a svobodu občanů a jejich individuální projev.

⁵¹ *The Cambridge history*, s. 473.

liberála Johna Stuarta Milla. Podle jeho slov „*Východ nemá v podstatě svou historii, neboť je po celou dobu zahalen v despotických zvycích.*“⁵²

Do opozice Itagakiho a jeho liberálních názorů se postavil spíše konzervativní Šigenobu Ókuma, který naopak vycházel z britského parlamentarismu,⁵³ na jehož základě byl v roce 1880 vydán jeden z návrhů ústavy. Ókuma, přestože byl zastáncem zavedení orgánu voleného lidem, tvrdil, že ústava by sice měla určovat základní práva, ale neměla by zajišťovat ochranu lidských svobod. Protože prosazoval britský systém, podle kterého se vládní moc odvíjí od soupeření politických stran, byl Ókuma v roce 1881 odvolán z vlády a k úloze sepsání ústavy byl povolán Itó.

Západní ideologie se do procesu utváření vlády dostávaly jen pozvolna, ačkoli ze strany Japonců byl na takové provázání kladen značný důraz. Stěžejním cílem stále bylo zachování určité japonské identity a udržení císaře jako nejvyšší autority. Nicméně samotná snaha studovat zahraniční systémy by se dala označit jako další krok vpřed. Studium v zahraničí a odhalení skutečného významu mezinárodního práva se rovněž Japonci poučili o vztazích a procesech na poli mezinárodní politiky. Ta totiž spočívá ve vzájemné konkurenci a soutěživosti, což si Japonsko dost dobře neuvědomovalo. Bylo zapotřebí obrátit cíl zájmu na vytvoření celistvého státu, který by dokázal fungovat samostatně a jehož vládní struktura by byla stabilní natolik, aby byl schopen do mezinárodní politiky vstoupit.⁵⁴

2.2. Vznik politických stran

V průběhu 70. let docházelo ke sdružování hnutí a organizací za účelem konfrontace s vládou. Ovšem ty jako takové příliš neovlivnily chod politiky, ale přinejmenším naznačily, že se lidé chtějí bránit nerovnému zacházení. V následujících kapitolách se budu věnovat vývoji prvopočátečních myšlenek liberalismu a konstitucionalismu, které vedly ke vzniku oficiálních politických stran, jež daly základ i pozdější podobě politického světa v Japonsku.

2.2.1. Itagaki a jeho Liberální strana

Jak je zmíněno v předešlých kapitolách, liberální myšlenky a snahy podpořit společnost k boji za prosazení svých požadavků podněcoval především Taisuke Itagaki. Jeho opoziční postavení vůči vládě a touha po společenské rovnosti mu zaručily popularitu v široké

---

⁵² Cit. In.: GRIMMER-SOLEM, s. 193.

⁵³ REISCHAUER, Edwin O. *Dějiny Japonska*, s. 172

⁵⁴ TAKII, Kazuhiro. *The Meiji Constitution*. International House of Japan, Tokyo, 2007. ISBN 978-4-924971-20-2, s. 47.

veřejnosti, na základě čehož se mu podařilo zorganizovat nejedno hnutí. Jejich prvotní neucelenost přirozeně pramenila z vágních požadavků a neuceleného programu. Posledním takovým hnutím byla Liga za založení národního shromáždění etablovaná roku 1880, která se v následujícím roce proměnila v plnohodnotnou politickou stranu s názvem *Džijútó* (自由党). Komplexní reorganizaci předcházela rozkol v očekávání jejích členů. Mnozí z nich následovali ideje založení voleného orgánu, větší participace a samostatnosti lokálních zastupitelstev, někteří však za členstvím v hnutí viděli pouze rebelii a buřičství.⁵⁵ Přestože došlo k jistému ucelení strany, byla programově velmi nepřipravená. Bez ohledu na tento stav je ale velmi důležité, že se jednalo o vůbec první politickou stranu v Japonsku, a byla také první, jejíž členové směli hlasovat o obsazení hlavních postů. Měla podporu zhruba 150 přidružených organizací, mohla se opírat o oficiální kancelář a členství v ní bylo národního charakteru. Kromě toho přispívala do novin a své zastupitele v jednotlivých prefekturách finančně podporovala.⁵⁶

Přední pozice ale z větší části obsazovali obyvatelé Tosa, čímž docházelo k rivalitě uvnitř strany. Navíc se strana snažila konkurovat a soupeřit o přízeň s Konstituční pokrokovou stranou *Rikken kaišintó* (立憲改進黨), kterou vedl Šigenobu Ókuma pocházející ze Sagy. Strana byla zformována teprve několik dní po prohlášení císařského slibu sepsat a představit ústavu do roku 1890 a zavedení voleného orgánu, tedy 18. října 1881. Přesto však v jednom z dopisů reagujících na kritiku takového slibu uvádí, že není nutně zapotřebí uplatnit volební právo bez výjimky, ale snahou je, aby se vztahovalo především na bohaté rolnictvo a bývalé samuraje, kteří stáli za celou národní obrodou.⁵⁷ To je, jak vidíme, poměrně mírný projev svobodných myšlenek. Postupem času se však ideje liberalismu začaly silně radikalizovat a štěpit v podobě pravicových i levicových stoupenců, načež vláda v pozdější době reagovala protistraničnou kampaní. Liberální strana měla vytyčené celkem tři body zájmu. Prvním z nich bylo šířit svobody, zajišťovat lidská práva a společenský blahobyt. Druhý bod se soustřeďoval na uvedení ústavního systému a posledním bodem bylo navazování a udržování kontaktů s veřejností, která sdílí stejnou filozofii.⁵⁸ Program byl velmi strohý a oproti programu předcházejících hnutí se příliš nelišil. Síla Liberální strany ovšem spočívala už jen v prosazení práva založit plnohodnotnou politickou organizaci.

---

⁵⁵ *The Cambridge history of Japan*, s. 413.

⁵⁶ Tamtéž, s. 414.

⁵⁷ NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 174.

⁵⁸ Tamtéž, s. 175.

Předsedou strany byl Itagaki, který spolu se svým dávným kolegou Gotóem navštívil v roce 1882 Evropu za účelem studia západních politických systémů. Jak informoval deník Mainiči Šinbun, měla náklady spojené s cestou hradit vláda, což by se pak dalo označit za projev její náklonnosti ke straně. Přestože se nakonec ukázalo, že cestu zaštitila na výzvu vlády společnost Micui, někteří členové strany stále věřili, že Itagaki tajně spolupracuje s vládou, proti jejímuž počínání bojoval. Tím docházelo k názorovému rozštěpení uvnitř strany.⁵⁹ Během Itagakiho pobytu v zahraničí navíc v prefektuře Fukušima došlo k radikalizaci prosazování voleného orgánu a zavedení volebního práva, které se mělo vztahovat na všechny muže bez rozdílu. Hlavní podíl na těchto procesech měl tamní předseda *Džijútó* a zároveň předseda místního shromáždění Hironaka Kóno. Jeho nátlak byl však jednoduše ignorován ze strany guvernéra Mišimy, který upozorňoval na nebezpečí „lupičů, žhářů a *Džijútó*.“⁶⁰ V historiografii je tato aféra nazývána „Fukušimský incident“ a je považována za vůbec první ze série tzv. extremistických incidentů *gekka džiken* (激化事件), které probíhaly průběžně až do roku 1885, kdy bylo završeno období lidových hnutí. Během rebelie v Aizu (oblast západní Fukušimy), kdy se příznivci Kóna a jeho radikálních názorů pokusili o bojkot výstavby silnic, bylo mnoho z nich zatčeno a usmrceno v průběhu policejního zásahu.

Vnitřní uspořádání strany *Džijútó* se neodvratně začal rozpadat. Menší skupina revolucionářů z oblasti hory Kabasan (加波山) v prefektuře Ibaraki bez jakékoli podpory širší veřejnosti páchala atentáty na úředníky, největší trofejí však byl guvernér Fukušimy – Mičicune Mišima.⁶¹ Poslední revoltou, která vedla mimo jiné i k rozpadu strany *Džijútó*, byla rebelie v prefektuře Saitama ve městě Čičibu v listopadu roku 1884. Povstání zapříčinily silná zadluženost a především nízké ceny hedvábí, které se v této oblasti vyrábělo. Oproti předešlým incidentům byl tento mnohem organizovanější, neboť sdružoval mnohé statkáře, které spojovala stejná nepřízeň. Výsledkem bylo odtržení od hlavní strany a vytvoření místní organizace, načež se Liberální strana usnesla, že sama zruší svou aktivitu a rozpustí členskou základnu. Japonsko však nebylo jediným cílem, kde se radikálové z řad *Džijútó*, semknutí zvláště kolem Kentaróa Óiho, chtěli realizovat se svou politickou agitací. Korea už od dávných dob představovala pro Japonce objekt zájmu. Skupina liberálů chtěla svá stanoviska prosadit právě na Korejském poloostrově, kde chtěla zavést demokratický režim, který by

---

⁵⁹Tamtéž, s. 180.

⁶⁰Cit in.: *Cambridge history of Japan*, s. 415.

⁶¹*The Cambridge history of Japan*, s. 418.

japonskou vládu vyprovokoval k jednání. Nachystaný a ozbrojený výjezd plánovaný z Ósaky byl ale v lednu 1885 zastaven policií.⁶²

Jako hlavní motiv rozpuštění strany uvedl Itagaki na konferenci v Ósace právě nevraživost, radikalismus a vyhrocené situace uvnitř strany i incidenty, které byly těmito faktory způsobené. Mimo to ještě zmínil problém zpřísnění zákazu veřejných shromáždění a svobodného přispívání do novin.⁶³ O tři roky později se Gotó rozhodl obnovit alespoň částečně ideje strany a zformoval hnutí *Daidó dankecu* (大同団結, dosl. překlad: hnutí za jednotu), které kromě bývalých členů *Džijútó* zahrnovalo i některé politiky z konkurenční Konstituční strany. Gotó se myšlenkami lehce rozcházel s vizí *Džijútó*, neboť podporoval nezávislost Japonska na Západu, což přitáhlo zraky nacionalistů, kteří byli nespokojeni s přílišnou „westernizací“ vlády. Kromě toho Gotó prosazoval britský systém, ve kterém má vláda odpovědnost za parlament.⁶⁴ Hnutí se povedlo dosáhnout snížení pozemkových daní a prosazení svobody slova, ovšem ani tento pokus o vzkříšení občanského spolku se nesetkal s dlouhodobými výsledky. *Daidó dankecu* bylo záhy rozpuštěno a vedení se opět ujal Itagaki, který znovu svolal bývalé členy a utvořil novou Konstituční liberální stranu *Rikken Džijútó* (立憲自由党). Ta vznikla spolu s parlamentem v roce 1890, oproštěna od radikálních myšlenek, které se rodily převážně ve venkovských oblastech. Vzhledem k tomu, že volební právo měli pouze muži s minimálním ročním odvodem daně 15 jenů, se ve straně angažovala spíše majetná a vzdělaná vrstva, což jí poskytlo serióznější a mírnější tvář.⁶⁵

2.2.2. Ókuma a Konstituční pokroková strana

Rikken kaišintó (dále jen *Kaišintó*) byla hlavní opoziční stranou tehdejší *Džijútó*. Vznikla roku 1882 v čele s Šigenobuem Ókumou, bývalým samurajem z oblasti Saga. I Ókuma se v mnohém zasloužil o převrat Meidži a o vývoj tehdejšího chodu země. V mládí se věnoval studiu holandských věd, ovšem věhlas získal především díky diplomatické angažovanosti⁶⁶ a díky jmenování do funkce poradce *sangi*. Patřil tedy k několika poradcům, kteří nepocházeli ani z klanu Sacuma ani z Čóšú. Jako účastník Iwakurovy mise zkoumal především ekonomické systémy, z kterých čerpal inspiraci pro finanční reformy.⁶⁷ V době, kdy se ve

---

⁶² NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 183.

⁶³ Tamtéž, s. 180.

⁶⁴ BANNO, Junji. *Japan's Modern History, 1857-1937: A New Political Narrative*. New York: Routledge. 2014. ISBN 978-1-138-77517-6. s. 113.

⁶⁵ NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 184.

⁶⁶ Mj. v problému stíhání japonských křesťanů, *Concise Dictionary of Modern Japanese History*, s. 158.

⁶⁷ Ókuma byl v období 1873–1880 ministrem financí.

vládě začal silně prosazovat Hirobumi Itó – odpůrce konstitucionalismu a parlamentarismu, Ókumův vliv postupně opadal. Navíc se dostal do epicentra Itóových zájmů, a jakožto hlavní nepřítel vlády byl v roce 1881 donucen k abdikaci. Ve stejném roce, kdy založil stranu *Kaišintó* a položil základní kámen pozdější univerzity Waseda. V roce 1884 rezignoval Ókuma i na post předsedy strany, ale stále se stranou spolupracoval, přestože později založil zcela nové politické uskupení. Na konci 80. let byl opět jmenován do vlády, konkrétně do čela ministerstva zahraničí. Ókuma zůstal v politické branži i na počátku 20. století a v důchodovém věku se věnoval psaní historie z doby Meidži.⁶⁸

Kaišintó měla ještě vágnější program než *Džijútó*, opírala se o zásady britského parlamentarismu a filozofii utilitarismu.⁶⁹ Členové strany byli především evropsky smýšlející zástupci buržoazie. Vedoucí *Kaišintó* Ókuma ve svém prvotním působení ve vládě zastával názor, že státní aparát by měl být zcela oproštěn od jakýchkoli vlivů politických stran.⁷⁰ Co se týče názorů na vedení politiky, byla Konstituční strana mnohem umírněnější, na což poukazuje i její hlavní motto *onken čakudžicu*⁷¹ (穩健着実, dosl. překlad: umírněný a stabilní). Podobně jako strana *Džijútó* měla i Konstituční strana podporu v podobě monopolní společnosti, kterou byla v tomto případě Micubiši. Jeden z členů strany se dokonce později stal ředitelem tohoto konglomerátu. Rozchod s Liberální stranou spočíval především v názoru na složení vlády Gotó totiž zaujal k myšlence vlády nezávislé na politických stranách zcela opačný postoj. Tvrdil, že vláda by naopak měla být založena na principu koaličního kabinetu.

2.2.3. Vládní opoziční strany

Kromě kritiky ze směru spíše levicově orientované Liberální strany a pozdějšího hnutí *Daidó dankecu* se Ókuma setkal i s nátlakem vyvolaným pravicovou konzervativní stranou *Rikken teiseitó* (立憲帝政党; dosl. překlad: Konstituční imperiální strana). Tato vládní strana, jejíž existence trvala zhruba jeden rok, vznikla v roce 1882 především za účelem vytvoření opozice vůči oběma vesměs liberálně orientovaným stranám, proti nimž organizovala útoky. Přestože předsedou strany byl Gen'ičiró Fukuči – editor novin Tókjó niči niči šinbun, hlavním roli ve straně sehráli Hirobumi Itó a Kaoru Inoue. Strana obhajovala německý vládní systém a

---

⁶⁸ HUNTER, Janet. *Concise dictionary of modern Japanese history*. Berkeley: University of California Press, 1984. ISBN 0520045572, s. 158.

⁶⁹ Cíl lidského života spočívá v hledání blahobytu a vyhnutí se utrpení. Ókuma se opíral především o myšlenky Johna Stuarta Milla.

⁷⁰ BANNO, Junji. *The establishment of the Japanese constitutional system*. New York: Routledge, 1992, 250 s. ISBN 0415004977, s. 9.

⁷¹ NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 176.

konstitucionální vládu v čele s císařem, který by měl mít rozhodující slovo, nicméně hlavním cílem bylo zamezit rozmachu liberálních směrů.⁷² Kaoru Inoue podal demisi na post ministra zahraničí v roce 1887 se slovy, že hodlá procestovat Japonsko a vykládat dezinformovaným občanům nespokojeným s vedením státu o skutečných poměrech ve vládě.⁷³ Zdůraznil především agresivitu národních hnutí a mylné údaje uvedené v novinách. Itó viděl řešení v zavedení požadované ústavy a veřejně voleného orgánu.

Avšak Inoue, Itóova pravá ruka, byl přesvědčen, že pouhé splnění požadavků nemusí nutně řešit veškeré problémy spojené s chodem vlády a s korigováním zákonů a práv. Jeho plánem bylo seskupit opozici k hnutí *Daidó dankecu*, výsledkem čehož vznikla Nezávislá oblastní strana *Džičitó* (自地党). Inouovým záměrem bylo od nástupu do vlády především sjednotit příslušníky střední a vyšší vrstvy, dodržovat principy místní samosprávy a vytvořit konzervativní alianci.⁷⁴ Inoue byl sympatizantem Ókumy a vedle soustředění se na vlastní stranu se pokoušel o přesvědčení *Kaišintó* k obratu k vládní pozici a o utvoření jednotné konzervativní strany, která by měla být centrem vlády. S blížící se dobou promulgace ústavy a první volbou do parlamentu se *Džičitó* pokusila s Ókumou spojit a utvořit koalici. Kvůli nepovedeným pokusům Ókumy o diskuzi ohledně nerovnoprávných smluv však *Kaišintó* přišla o šanci na získání většiny a Inoueho strana ztratila veškerý význam.⁷⁵

2.2.4. Reakce vlády na zakládání politických stran

V polovině 70. let se začaly ve velkém rozsahu šířit liberální myšlenky a prosazování zavedení zastupitelského orgánu. Vznikaly různé organizace a hnutí na podporu svobod, což vláda vnímala jako alarmující signál nepokojů. Prvním řešením udržitelnosti chodu země bylo zpřísnění zákonů omezujících veřejná shromáždění. Později se vláda rozhodla pro zcela opačnou politiku a v roce 1878 učinila ústupek v podobě zavedení prefekturních zastupitelstev *Fukenkai* (府県会), jejichž existence započala v následujícím roce.⁷⁶ Požadavky na vytvoření parlamentu však neubraly na intenzitě, což byl také jeden z důvodů, proč vláda slíbila zavést takový orgán a promulgovat ústavu do roku 1890. Ovšem ani takový čin společnost neupokojil, naopak spíš ještě více podnítil její představy a očekávání, načež vláda započala boj, kdy se snažila poštvat proti sobě obě hlavní strany a potlačit tak jejich moc. Jako jeden z činů naznačující snahu rozvrátit strany byl i podnět, aby koncern Micui

---

⁷² Tamtéž, s. 176.

⁷³ BANNON, Junji. *The establishment of the Japanese constitutional system*, s. 13.

⁷⁴ Tamtéž, s. 15.

⁷⁵ Tamtéž, s. 22.

⁷⁶ NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 177.

finančně podpořil zahraniční cestu zakladatelům *Džijútó*. Bylo jasné, že členové strany, plně podporující rovnost a lidská práva, mohli takový akt považovat za korupci a paktování s vládou. Někteří členové *Džijútó* dokonce kvůli představě, že jejich patroni a zakladatelé liberalismu v Japonsku spolupracují s vládou, odešli ze strany.

Rozmach politických stran v době 80. let byl vskutku markantní. Kromě výše uvedených lídrů na politické scéně existovalo i mnoho lokálních hnutí a organizací, jako například Východní socialistická strana *Tójó šakaitó* (東洋社会党), která požadovala rovné rozdělení půdy, načež byla po několika policejních zásazích rozpuštěna. Do procesu tvorby politických stran se aktivně zapojily i mnohé místní organizace. Příčinou tohoto vývoje byl zajisté příslib zavedení voleného parlamentu, což by znamenalo možnost prosadit se v politické sféře a obhajovat vlastní myšlenky. Rozkol mezi požadavky společnosti a vládou byl skutečně alarmující. Jeden z předních profesorů, spisovatelů a západních propagátorů Jukiči Fukuzawa podotkl, že s takovým postupem věcí by v blízké budoucnosti mohlo dojít ke krveprolití, ke kterému skutečně došlo v průběhu revolt v první polovině 80. let.⁷⁷

Politické strany považovaly za zásadní určit, kdo by měl ve státě držet suverénní moc. Poněkud levicově orientovaná liberální *Džijútó* podporovala jediné lidovou participaci, tradicionalistická *Teiseitó* viděla jedinou autoritu v podobě císařského aparátu a středová strana *Kaišintó*, která zastávala britský umírněný směr, byla v podstatě kompromisem mezi těmito dvěma soupeři. Největší rozvoj však můžeme pozorovat u Liberální strany, která měla velmi propracovaný systém kampaní, což zahrnovalo zakládání mládežnických spolků, agitaci v armádě aj.⁷⁸ Ani jedna z výše uvedených stran sice dlouhodobě neudržela svůj program, zato se však staly impulzem pro další vývoj politické scény v Japonsku.

2.3. Restrukturalizace vládního aparátu

Představy o nové podobě vlády, jejíž renovaci považovala za nutnost mnohá hnutí a politické strany, se v mnohém lišily. Jedna věc však tyto představy spojovala, a to inspirace západními systémy. Základem diskuzí o budoucí vládě byly britský a německo-pruský systém, jejichž principy však mezi sebou kolidovaly. Umírněný Ókuma, zastánce britského parlamentarismu tvrdil, že konstituční vláda je vládou politických stran a že rivalita mezi stranami je zároveň i rivalitou zásad.⁷⁹ Načež však Itó reagoval výhrůžkou, že odstoupí z funkce, bude-li se

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 181–182.

⁷⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1986, s. 350.

⁷⁹ Cit. In: *The Cambridge history of Japan*, s. 657.

japonská vláda ubírat takovým směrem. Tím se Itóovi v roce 1881 podařilo upoutat pozornost a vytlačit svého rivala z řad poradců. Po konzultacích s Iwakurou dospěl Itó k návrhu prosadit pruský systém, který v říjnu roku 1881 předložil na zasedání *daidžókanu*. Státní rada, která britský model shledala slabý a neschopný udržet centrální vládu ve stabilitě, návrh přijala jakožto směr budoucí podoby japonského vládního aparátu.⁸⁰ Díky kladnému ohlasu byl Itó vyslán do Evropy studovat důsledněji politické struktury, na jejichž základě měl přestavět vládní systém a systém zákonů a rovněž sepsat ústavu. Po návratu z cest po Evropě, kde Itó pobýval v letech 1882–1884, byla v rámci ministerstva vnitra založena Kancelář pro výzkum institucí v březnu roku 1884, která byla v roce 1885 přiřazena k nezávislému ministerstvu dvora. Itó stanul v jejím čele a později byl jmenován ministrem vnitra. Ještě téhož roku prosadil výnos o systematizaci šlechtických hodností, čímž chtěl zajistit aristokratické složení nadcházející horní komory parlamentu.⁸¹ Nově bylo nastaveno pět šlechtických hodností, které byly udělovány v závislosti na urozenosti vycházející z dřívější dvorské a feudální šlechty nebo na projevené loajalitě.⁸²

Navzdory faktu, že Itó byl ortodoxní konzervativce, dobře si uvědomoval zastaralost Státní rady, principu tří ministrů a neefektivitu rivality dvou hlavních klanů, které v *daidžókanu* figurovaly. Namísto postu *daidžódaidžina* navrhl zavedení pozice předsedy vlády, která se očekávanými pravomocemi značně podobala pozici německého kancléře.⁸³ Předseda vlády by jmenoval ministry a zodpovídal by za jejich působení. Stal by se tak hlavou výkonného orgánu v podobě vlády *naikaku* (内閣), vedle něhož by samostatně fungovala instituce ministerstva dvora *kunaišó* (宮内省) a Lorda strážce pečeti *naidaidžina* (内大臣, dosl. překlad: ministr vnitra), který by měl funkci poradce císaře.⁸⁴ *Naikaku* měla zodpovídat za legislativní činnost parlamentu, jejíž navrhované zákony měly procházet oběma komorami, aby se dostaly k podpisu císaře, jehož souhlas byl k uplatnění zákona nezbytný.⁸⁵ Hlavou celého státního systému měl být císař, čímž mělo dojít k návratu k původním japonským tradicím z dob před šógunátní vládou. Jediné orgány, které se zachovaly z doby fungování *daidžókanu*, byl senát *genróin* představující legislativní moc, a nejvyšší soud *daišin'in*. Roku 1888 vznikla vedle *naikaku* také Tajná rada *súmicuin* (枢密院), která měla řešit nejasné otázky a poslední detaily ohledně ústavy. Itó se rozhodl rezignovat z pozice premiéra, aby se

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 658.

⁸¹ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 47.

⁸² Titul princ, markýz, hrabě, vikomt a baron, *Japan's Emergence*, s. 186.

⁸³ NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 186.

⁸⁴ VASILJEVOVÁ, s. 353.

⁸⁵ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 185.

mohl postavit do čela Tajné rady a korigovat tak vznik dokumentu.⁸⁶ V následujícím roce, kdy byla ústava promulgována, fungoval tento orgán jako kontrola mezivládních vztahů.⁸⁷

Další součástí vládního aparátu byla Rada starších *genró* (元老), která sloužila jako pravá ruka císaře v záležitostech nejen politického charakteru. Těleso o pouhých několika členech většinou původem ze samurajských klanů Sacuma a Čóšú stálo mimo vládní kruhy. Vliv mělo především v době éry Taišó (1912–1926) a na začátku éry Šówa (1926–1989), avšak ze strany médií a politických stran bylo spíše kritizováno.⁸⁸ Vedle kabinetu musel podle německého systému nutně být také parlament – *teikoku gikai* (帝国議会). Ten byl uveden ve stejný den, jako byla promulgována ústava. Podobně jako u předešlých pokusů o vytvoření legislativního orgánu, ať už v podobě *sanšoku* nebo *daidžókanu* i nově vzniklý parlament sestával z dvou komor. Horní komoru, tzv. Sněmovnu lordů *kizokuin* představovali pokrevní příbuzní císařského rodu, šlechta a 15 představitelů s nejvyšším odvodem daní z každé prefektury. Složení dolní komory – Sněmovny reprezentantů *šúgiin* (衆議院) – záviselo na poměrném veřejném hlasování⁸⁹ a spadalo pod kontrolu Sněmovny lordů.

Dne 22. prosince 1885 došlo ke kompletnímu sestavení deseti ministerských resortů. Vedle již zmíněného ministerstva dvora činnost úřadu zahájilo ministerstvo zahraničí, vnitra, financí, armády, námořnictva, spravedlnosti, vzdělání, zemědělství a obchodu, a ministerstvo komunikace.⁹⁰ Aby nedocházelo k nesrovnalostem ve vládě, byl vydán dokument o sedmi článkách nazvaný Vládní pravomoci *Naikaku šokken* (内閣職権). Celkem 6 článků je věnováno moci premiéra. Uvádí, že premiér jakožto hlava všech resortů má podávat hlášení o státních věcech císaři a zároveň od něj přijímat nařízení. Má mít plnou kontrolu nad operacemi exekutivních orgánů a může zamítnout císařská nařízení, pokud to bude skutečně nezbytné. Podpis ministerského předsedy a vedoucího kabinetu spravedlnosti byly vyžadovány u každého vydaného zákona. Všechny resorty navíc musely podávat pravidelná hlášení premiérovi. Poslední bod tohoto dokumentu se věnuje nařízením, podle kterého mají být zastupování, případně nahrazení, ministři neschopni vedení resortu.⁹¹ Jak je patrné, císař sice stál na samém vrcholu politické pyramidy, avšak pravomoci premiéra byly natolik široké, že ať měl císař jakkoli oficiálně nejvyšší moc, osobně zasahovat do chodu vlády mohl pouze ve

---

⁸⁶ Tamtéž, s. 185.

⁸⁷ NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 188.

⁸⁸ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 54.

⁸⁹ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 123.

⁹⁰ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868* s. 48.

⁹¹ Tamtéž, s. 49.

výjimečných situacích. Ve stejný den, kdy byla ministerstva uvedena do funkce, do čela vlády *naikaku* byl jmenován Itó, který vedl do roku 1901 celkem 4 vládní kabinetu. Vláda měla vést celou správu země, ovšem se souhlasem parlamentu a s dohledem císaře. Struktura pravomocí vládního systému se postupem měnila, neboť oligarchicky vedená vláda brojila proti některému počínání dolní komory, jejíž kompetence se snažila potlačit různými korupčními prostředky.⁹² Proměny vedly až k militantní diktatuře v době 2. světové války.⁹³

2.4. Přípravy ústavy

Sepsání ústavy bylo jedním z bodů programu mnohých stran a politických hnutí. Na přelomu 70. a 80. let byl ústavě přikládán zcela zásadní význam pro stabilitu a konkurenceschopnost Japonska. Prvotní představy o konstituci vycházely z Císařské přísahy o pěti člancích. Takajoši Kidó, jeden z poradců, stojících u zrodu Císařské přísahy a člen Iwakurovy mise, zastával názor, že i sebemenší země se dokáže bránit vůči okolním hrozbám, pokud bude mít určená pravidla, která budou jednotně uznávána jak lidem, tak i panovníkem.⁹⁴ Mimo to tvrdil, že ústava by měla být mostem mezi autokratickou vládou panovníka, kterou prosazoval, a lidem. Současně by měla zaručovat lidská práva a svobody. V následujících letech se však důraz kladený na ústavu, jakožto dokument zajišťující zemi určitou úroveň, pozvolna snižoval. Itó dokonce později projevil názor, že ústava je jen součástí celého vládního konceptu. Nicméně z hlediska určení základních rysů vládního systému byla ústava nevyhnutelným dokumentem.

Hirobumi Itó měl kromě rekonstrukce vládního aparátu na starost i zformulování dokumentu, který by odrážel právní charakter Japonska. O podobě budoucí ústavy a vládního aparátu vůbec bylo diskutováno už v roce 1881, kdy byl Státní radě předložen návrh ze strany Itóa a Iwakury. Doposud nebylo rozhodnuto, zda bude pro Japonsko přirozenější koncept britského parlamentarismu, kde hlavní zodpovědnost za vládní administrativu má většinové zastoupení parlamentu, nebo pruského systému, podle kterého měl mít parlament pouze zákonodárnou moc, přičemž správou by se zabýval výhradně panovník.⁹⁵ Rozhodujícími podněty pro výběr vhodného modelu byly například právo císaře jmenovat a odvolávat ministry a členy Rady starších nebo zamezení zásahu parlamentu do úřadu vlády. Součástí návrhu byla také obhajoba pruského modelu, který spíše odpovídal problémům, se kterými se Japonsko

---

⁹² REISCHAUER, Edwin O. *Dějiny Japonska*, s. 179.

⁹³ Tamtéž, s. 51.

⁹⁴ TAKII, Kazuhiro. *The Meiji constitution*, s. 38.

⁹⁵ The Cambridge history, s. 657.

potýkalo. Dalším důvodem pro přiklonění se k modelu německé vlády byly určité sympatie, které k této zemi v Japonsku chovali, a navíc navázání blízkých diplomatických vztahů.⁹⁶ Státní rada návrh přijala jako základ pro další vývoj.

Hned po návratu ze studijního pobytu v Evropě v roce 1883 začal Itó spolu s Kowašim Inouem, Mijódžim Itóem, Kentaróem Kanekem a dvěma německými poradci Hermannem Roeslerem⁹⁷ a Albertem Mossem připravovat ústavu Japonska, která měla být hotová do roku 1890. Prvotní požadavky na její podobu byly velmi vágní. Podle Itóa by měly být záležitosti císařské moci popsány nezávisle na ústavě v Zákonu o císařském dvoře.⁹⁸ Ústava měla být sestavena na základě historie a národní politiky Japonska, měla shrnovat vedení císařství v krátkém a přehledném textu přizpůsobivém státnímu vývoji. Měla určovat způsob volby do členů parlamentu a určit pravomoci jejích komor. Navíc bylo jejím prostřednictvím nutné vyřešit otázku rozporu japonské tradice víry v božský původ císařské linie a západních způsobů smýšlení a nazírání na státní systém. Právě kvůli ideologii neporušitelnosti a svatosti císařského trůnu ústava v podstatě podporovala absolutní moc jediného panovníka. Tento vládní princip se označuje jako *kokutai* (国体) – národní politika a velmi často ho bylo využíváno, zvláště pak pro podpoření nacionalismu.⁹⁹ Itó, ovlivněn německou koncepcí, tvrdil, že ústava jako taková je součástí celého systému, a proto by měla být tvořena spolu s jednotlivými orgány. Konstituční vláda měla být založena na třech základních pilířích, a to na zákonech císařského dvora a pravidlech pro zákonodárnou a výkonnou moc.¹⁰⁰

2.5. Ústava velkého Japonska

Hirobumi Itó, hlavní hybatel změn v 80. letech 19. století, spolu se svými kolegy dodržel termín úkolu sepsání ústavy, jejíž promulgaci stanovil na 11. února roku 1889.¹⁰¹ Název dokumentu zní *Dai nippon teikoku kenpó* (大日本帝国憲法), do češtiny se překládá jako Ústava velkého Japonska, nicméně v literatuře se lze běžně setkat také s označením Ústava Meidži¹⁰². Její obsah zůstal až do roku 1946 nepozměněn. Podobně jako v jiných státech, i v Japonsku je ústava chápána jako základní zákon země. Obsahuje celkem 76 článků, z toho 22 se věnuje parlamentu jako vykonavateli zákonodárné moci, jehož zasedání se konalo

---

⁹⁶ TAKII, Kazuhiro. *The Meiji constitution*, s. 43.

⁹⁷ Hermann Roesler byl současně tvůrcem ústavy Pruska.

⁹⁸ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 50.

⁹⁹ RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 51.

¹⁰⁰ TAKII, Kazuhiro. *The Meiji constitution*, s. 78.

¹⁰¹ 11. únor je státní svátkem a slaví se jako Den ústavy.

¹⁰² The Cambridge History, s. 653.

každoročně a trvalo 3 měsíce. Členové obou komor, tedy Sněmovny lordů a Sněmovny reprezentantů, měli v rámci jednání svobodu slova a byli chráněni před trestním stíháním, pokud by nedošlo ke skutečně závažnému přestupku.¹⁰³ Ministři i členové komor měli povinnou účast na zasedáních, která byla až na zvláštní výjimky veřejná. Kromě obou Sněmoven ústava vymezuje i konkrétní podobu soudní moci.

Následující část kapitoly popisuje strukturu a obsah Ústavy velkého Japonska, jejíž originální znění v anglickém překladu Mijošiho Itóa autorka interpretovala na základě vlastní analýzy. Její obsah zahrnul Röhl ve své knize *History of Law in Japan Since 1868* na stranách 60–73 nebo Takii v knize *The Meiji Constitution* na stranách 149–161.

V rámci preambule ústavy je vyjádřena náklonnost císaře k lidu a jeho podpora a zároveň je zde potvrzeno dodržení slibu založení voleného orgánu a uvedení ústavy. Důraz je však kladen především na božský původ a nepřetržitost císařské linie a na dědičné právo suverenity. Císař zde mimo jiné slibuje zajištění blahobytu země, stejně práv a ochrany občanů. Ustanovuje první zasedání císařského parlamentu a uvedení Ústavy na rok 1890. Rovněž uvádí podmínku případným budoucím změnám v Ústavě, která spočívá v souhlasu alespoň dvou třetin parlamentu, a činí ministry zodpovědné za správné využívání ústavy. Zvláštností preambule je, že občané Japonska jsou zde označováni jako subjekty, což ještě více zdůrazňuje legitimní suverenitu císaře. Pod úvodními slovy císaře lze nalézt jeho podpis, ke kterému připojili ty své i předseda vlády a všichni ministři.

Kapitola I Ústavy nese název Císař, obsahuje celkem 17 článků a určuje pravomoci a povinnosti císaře. Znovu se zde stvrzuje, že vládou Japonska je pověřen dědic nekonečné císařské linie mužského pohlaví, jehož vláda je posvátná a nedotknutelná. Co se týče způsobu dědictví, je ve druhém článku odkaz na Zákon o císařství. Císař dle Ústavy má suverénní právo, uplatňuje zákonodárnou moc se souhlasem parlamentu, určuje platnost zákonů, nebo je případně ruší. Má v moci svolávání a ukončování zasedání parlamentu, jehož dolní komoru může rozpustit. V případě výjimečného stavu, kdy je ohrožena bezpečnost země, může navrhnout nařízení samostatně, pokud neprobíhá zasedací období parlamentu. Nařízení pak předloží při nejbližším jednání, kdy se parlament může usnést na jejich případné platnosti. V pravomocích císaře je rovněž určování výše mezd vojenským důstojníkům a úředníkům. Císař je zároveň i hlavním velitelem vojenských i námořních jednotek, vyhlašuje válku, uzavírá mír, podepisuje smlouvy a udílí hodnosti, řády a vyznamenání, stejně jako amnestie.

---

¹⁰³ McLAREN, Walter W. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*, s. 148.

V posledním sedmnáctém článku stanovuje možnost regentství v souladu se Zákonem o císařství, přičemž regent má stejné pravomoci jako císař, které vykonává v jeho jménu. Slovy Itó císař drží celou strukturu vládního aparátu včetně zákonodárné a výkonné složky.¹⁰⁴

Kapitola II se věnuje občanům Japonska a jejich povinnostem a právům, které vyjadřuje celkem patnácti články. Nařizuje občanům placení daní a být součástí armády či námořnictva.¹⁰⁵ Občané se mohou svobodně usídlit a měnit svá bydliště, zároveň je jim zaručena právní ochrana na základě soudních procesů. Kromě zvláštních případů je všem občanům zajištěno soukromí. Bez jejich vědomí nesmí dojít k vniknutí do jejich domu nebo do korespondence. Občané mají právo na vlastnictví majetku, jehož zabavení může být provedeno na základě veřejného práva. V mezích zákona má každý občan svobodu slova, písma, publikování a veřejného shromažďování stejně jako právo na vydávání petic. V posledních dvou člancích je vyjádřeno, že výše zmíněná práva a povinnosti nemají nikterak ovlivnit pravomoci císaře v době války či národní krize, a že tato uvedená práva se vztahují i na armádu a námořnictvo, pokud nejsou v rozporu s jejich zákony.

Kapitola III Ústavy obeznamuje s podmínkami parlamentu a obou jeho komor. První články se zaměřují na složení Sněmovny lordů *kizokuin* a Sněmovny reprezentantů *šúgiin*. *Kizokuin* se má skládat z příslušníků císařské rodiny, šlechticů¹⁰⁶ a členů přímo jmenovaných císařem. Členové *šúgiin* jsou voleni veřejně na základě Zákonu o volbách. Ústava zamezuje členství současně v obou komorách, vyžaduje souhlas obou komor k návrhu zákona, který je posléze předkládán vládně *naikaku*. Ty návrhy, které byly parlamentem zamítnuty, by na dalším jednání neměly být předkládány. Obě komory mohou vznést stížnosti ohledně právních předpisů vládě, pokud by však došlo k nepřijetí, nemohou být projednány podruhé během jednoho zasedání. Zasedání parlamentu se koná každý rok po dobu 3 měsíců, ale na základě císařského rozhodnutí může trvat i déle. Stejně tak může být za daných okolností svoláno zvláštní zasedání, jehož trvání závisí na nařízení císaře. Svolání a rozpuštění zasedání, případně její odročení platí pro obě komory stejně. Pokud by došlo k rozpuštění Sněmovny reprezentantů, jednání Sněmovny lordů bude odročeno. V takovém případě budou vyhlášeny nové volby do dolní komory, jejíž zasedání bude znovu zahájeno do 5 měsíců po jejím rozpuštění. V zasedání nelze projednávat a schvalovat návrhy zákonů, pokud se nesejde alespoň třetina členů. Návrh zákona je schválen absolutní většinou, v případě rovného počtu

---

¹⁰⁴ Cit. In: *Cambridge history of Japan*, s. 664.

¹⁰⁵ Není uvedeno žádné omezující specifikum, jako například pohlaví či věk.

¹⁰⁶ Přípravu provedl Itó už v roce 1883 reorganizací šlechtických titulů se záměrem zajištění aristokratické složky v nově chystaném parlamentu – viz podkapitola 2.3. *Restrukturalizace vládního aparátu*.

hlasů rozhoduje předseda vlády. Zasedání obou komor jsou veřejná, pokud vláda či sněmovna neurčí jinak. Obě komory schvalují pravidla nezbytná pro řízení jejich vnitřních záležitostí, s výjimkou stanovenou v ústavě či v Zákonu o parlamentu. Členové komory nesou zodpovědnost za výroky vyjádřené v rámci i mimo jednání. Kapitola o parlamentu je zakončena článkem 54, který opravňuje ministry a zástupce státu libovolně navštěvovat zasedání obou komor.

Kapitola IV ustanovuje ministerstva a Tajnou radu *súmicuin*, jejichž pravidla působení jsou shrnuta v pouhých dvou článcích. První z nich uvádí, že ministerstva slouží jako poradní orgán císaře. Jakékoli zákony, císařská nařízení či výnosy vyžadují podpis předsedy vlády. Další článek je věnován Tajné radě. Podle něj poradci v souladu s ujednáním Tajné rady jednají o věcech státu na základě předchozí konzultace s císařem.

Kapitola V Jurisdikce obsahuje pět článků. Právní úkony ve jménu císaře mohou vykonávat soudy, jejichž organizaci stanovuje zákon. Soudcem se může stát pouze osoba s příslušným vzděláním, která nemůže být z funkce odvolána, pokud nedojde k trestné činnosti nebo k vedení disciplinárního řízení, jehož pravidla stanovuje zákon. Soudní řízení a vyřčení rozsudků jsou veřejná, s výjimkou situací, kdy by mělo dojít k ohrožení veřejného klidu či narušení morálních hodnot. Takové případy jsou vymezeny zákonem.

Kapitola VI nastiňuje ekonomické záležitosti země. Veškeré změny či zavedení nové daně jsou možné pouze v souladu se zákonem. Nicméně poplatky kompenzační povahy nespadají pod výše uvedené pravidlo. Navýšení státního dluhu a řešení podobných záležitostí ohledně státní pokladny, s výjimkou státního rozpočtu, vyžaduje souhlas parlamentu. Pokud nedojde ke změně zákona, výběr daní probíhá podle starých zvyklostí. Plánování zisků a nákladů státu spočívá v závislosti na státním rozpočtu, který odsouhlasí parlament. Veškeré položky, které překračují meze státního rozpočtu, rovněž vyžadují schválení parlamentu, přičemž dolní komora tyto záležitosti projednává nejdříve. Náklady na císařský dvůr jsou hrazeny každoročně státním rozpočtem, k takovým není třeba souhlasu *teikoku gikai*, pokud není rozhodnuto jinak. Bez souhlasu vlády však parlament nemůže zasahovat do výše výdajů určených ústavou nebo takových, které vyplývají ze zákona. Výši zvláštních výdajů projednává vláda spolu s parlamentem. V případě, že *teikoku gikai* nemůže zasedat, veškeré finanční záležitosti projednává vláda na příkaz císaře. Projednané body a návrhy budou parlamentu předloženy na nejbližším možném zasedání. Pokud nedošlo ke shodě o novém státním rozpočtu na příští rok, budou pokračovat stejná pravidla o rozpočtu jako

v předcházejícím roce. Celkovou bilanci státních výdajů a příjmů za rok prověřuje Revizní rada a předkládá ji parlamentu. Organizace Revizní rady je stanovena zákonem.

Kapitola VII s názvem Doplňkové předpisy je poslední kapitolou Ústavy a vymezuje pravidla pro případnou změnu ústavy, podle kterých mají být návrhy na změny předkládány parlamentu. Ten se pak může usnést pouze za předpokladu, že se na schůzi sejdou alespoň dvě třetiny členů, z čehož se musí dosáhnout minimálně dvoutřetinové shody. V dalším článku je upozorněno, že parlament nemůže zasahovat do císařského zákona. Ten zas nesmí svobodně upravovat ústavu. V době vlády regenta nesmí být za žádných okolností prováděny změny v ústavě ani v císařském zákonu. Poslední článek stanovuje platnost veškerých dosavadních zákonů, předpisů, regulí a nařízeních, které, nejsou-li v nesouladu s ústavou, zůstávají ve stejné podobě, přičemž ty smlouvy a nařízení spojené se státními výdaji, které by měly omezovat vládu, spadají do regulací v článku 67 (kapitola Finance).¹⁰⁷

Spolu s ústavou byl vydán také Zákon o parlamentu *Gi'in hó* (議員法), který v zásadě omezoval parlamentní kompetence a zdůrazňoval nadřazenost vlády. Způsob volby do dolní komory popisoval Zákon o volbách členů do Sněmovny reprezentantů *Šúgiin giin senkjo hó* (衆議院議員選挙法). Podle něj měli právo volit pouze muži starší 25 let s ročním odvodem daně alespoň 15 jenů.¹⁰⁸

Jak je patrné z výše uvedeného stručného popisu, Ústava velkého Japonska se zabývá základními orgány, jejich organizací a pravomocemi a rovněž vztahy mezi nimi. Na samém vrcholu pyramidy stál císař, který, ačkoli za asistence poradců z řad Tajné rady či Rady starších, byl nejvyšší autoritou ať už z tradičního pohledu či z pohledu čistě politického. Dalšími orgány, jejichž funkce a kompetence byly stěžejní pro vedení státu, byly parlament a vláda. Parlament představující zákonodárnou moc byl rozdělen do dvou komor. Dolní komora, jejíž založení bylo zároveň i součástí splněného císařského slibu na zavedení voleného orgánu, byla odpovědná horní komoře, složené převážně z aristokratické vrstvy. Celý parlament odpovídal exekutivní složce, čili vládě. Vládní resorty byly přidělovány na základě návrhu předsedy vlády. Ostatní členové vlády museli projít zkouškami a výběrovými řízeními podle německého modelu.¹⁰⁹ Kromě určení státních orgánů ústava zaručovala základní lidská práva, jako je svoboda slova či svoboda shromažďování a zajišťovala všem občanům bez výjimky

---

¹⁰⁷ Změny takových výdajů jsou možné pouze se souhlasem parlamentu i vlády.

¹⁰⁸ RÖHLER, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*, s. 55.

¹⁰⁹ REISCHAUER, Edwin O. *Dějiny Japonska*, s. 174.

právo spravedlivého soudu. Soudní mocí ústava pověřuje soudní dvůr, k výkonu jurisdikce povolává pouze pověřené osoby s odpovídající kvalifikací. V kapitole pojednávající o financích je brán zřetel zejména na státní rozpočet, jeho určování či případné změny. Poslední část popisuje, za jakých okolností je možno pozměnit znění ústavy.

Ústava z roku 1889 byla výsledkem dlouhých jednání a směsice protichůdných názorů, v porovnání s předchozí situací však její existence upevnila japonské politické pozadí. Vznikala v prostředí chaosu a neurovnaných politických preferencí, přesto však zajišťovala stabilitu základních státních funkcí až do konce 2. světové války.

Je třeba brát v potaz, že vedle parlamentu a vlády řídila chod politiky země také Tajná rada a Rada starších. Od roku 1868 proběhlo několik pokusů o rozdělení státních složek, avšak skutečně vymezené hranice zákonodárné, výkonné a soudní moci můžeme pozorovat až s promulgací „ústavy Meidži“. Zde je nutno podotknout, že během pouhých dvaceti let Japonsko prošlo razantní proměnou, a to nejen z pohledu politické situace.

3. Výsledky předchozího vývoje politické scény v Japonsku

Restaurace Meidži měla v zásadě dva základní cíle. První z nich byla obnova císařské autority a ustanovení císaře jako nejvyššího úřadu země. Druhým cílem bylo očistit Japonsko od vlivů cizích zemí a vrátit se tak k tradičním hodnotám, ale zároveň dosáhnout prosperity a moci ve světě. Vezmeme-li v potaz, že Japonsko po dlouhé desítky let žilo takřka v izolaci, byl druhý cíl, především pak snaha docílit uznání ve světě, skutečně výzvou, neboť Japonsko mělo pramalé znalosti o tom, jak fungují ostatní státy a stejně tomu tak bylo i zrcadlově. V závěrečné části práce bude rozebráno a shrnuto, jakými událostmi byl ovlivněn celý proces reorganizace státního aparátu.

V první podkapitole práce je detailně popsán prvotní pokus o sestavení takového orgánu, který by zajišťoval jednak oporu císaři, ale zároveň poskytoval prostor občanům, kteří nechtěli pouze přihlížet, ale také se alespoň z části podílet na chodu státu. Vznikl tak orgán *sanšoku*, jehož hlavním úkolem bylo zamezit vlivům rodu Tokugawa ve vládě, čemuž napomohla už samotná struktura orgánu, která se skládala převážně z dvorské šlechty. *Gidžišó* – přímý nástupce principu vlády tří pozic – měl strukturu částečně připomínající západní parlament, a to díky rozdělení na dolní a horní komoru. Dolní komora byla právě orgánem, který měl hájit zájmy lidu a reprezentovali ho oblastní zástupci. Nicméně kompetence této instituce byly natolik omezené aristokratickou horní komorou, že orgán jako takový pramálo ovlivňoval fungování vlády. Další stupeň reorganizace struktury vlády spočíval ve vytvoření státní rady *daidžókan*. V tomto momentě dochází k návratu k japonským císařským tradicím již z období Asuka (538–710), kdy byl tento orgán založen, ovšem s jinou strukturou oproti státní radě období Meidži. *Daidžókan* založený roku 1871 se znovu přiblížil západnímu modelu členění vlády. Jeho valné shromáždění bylo rozdělené na dvě komory, přičemž dolní měla představovat orgán zastupující lid a její pravomoci zodpovídaly komoře horní, která měla moc jak exekutivní, tak i legislativní. Rada představenstva, kterou zastupovali dva tajemníci a několik podřízených z řad šlechty, sloužila v zásadě jako poradní orgán císaře. Skutečné pravomoci a vztahy mezi jednotlivými orgány *daidžókanu* byly velmi nepřesné a vágní. Navíc nesplňovaly hlavní úlohu, za které vznikaly, tedy rozlišit základní státní složky moci a zahrnout širokou veřejnost do procesu utváření právního zázemí. Podobný osud potkal i orgán *kógišó*, jehož členové zastupovali jednotlivé oblasti a měli jednat v zájmu obyvatel. Ovšem postupná přeměna orgánu vedla k omezení privilegií, načež se z něj stala pouze poradní instituce.

Ani císařské výnosy, jmenovitě především Císařskou přísahu o pěti člancích a Dokument o vládním systému, nepřinesly příliš významné změny. Přestože se jednalo o první dokumenty vydané císařem po roce 1868, je nutno brát zřetel na fakt, že vznikly za značné asistence císařských poradců z řad aristokracie. Císařská přísaha o pěti člancích byla velmi vágně formulovaná a způsob její interpretace může být v mnohých případech zavádějící. Rovnost společenských vrstev a přejímání znalostí ze Západu byly body, které se v podstatě vylučovaly s touhou navázat na japonskou tradici a na původní heslo restaurace Meidži. Dokument o vládním systému *seitaišó*, který byl vydán nedlouho po prohlášení přísahy, nabyl ucelenějšího dojmu. Prohlášením *seitaišó* roku 1869 došlo současně ke vzniku *daidžókanu*. Dokument určoval dělení moci, které, jak už bylo zmíněno, kolidovalo a jejich hranice byly stanovené pouze provizorně. Dokument byl z jedné strany oporou starých zvyků, z druhé strany podporoval myšlenky konstitucionalismu. Zde je patrná snaha o kompromis mezi těmito dvěma entitami, se kterými se Japonsko muselo vypořádat. Ačkoli se jednalo o strukturovanější edikt, v jeho obsahu se lze setkat i s ustanoveními, která byla významově protichůdná.

Obyvatelstvo Japonska se v této době orientovalo podle slibů založení orgánu, ve kterém by se mohla podílet široká veřejnost a mohla se tak zapojit do utváření právního zázemí státu. Veškeré pokusy, které proběhly v průběhu 70. let však kolabovaly, načež japonské obyvatelstvo přirozeně projevovalo nespokojenost. Ta vedla postupem času ke vzniku lidových hnutí, která sice neměla žádný konkrétní program kromě požadavku na založení voleného orgánu, přesto však upozorňovala na mnohé nešvary vlády. Hnutí byla seskupována především kolem Taisukeho Itagakiho, který v Japonsku prosazoval postoj liberalismu a s ním také svobodu občanů přispívat k tvorbě vlády. Itagaki působil jako poradce, ovšem jeho hlavním cílem bylo vyburcovat společnost k projevení nesouhlasu s vládním počínáním. Přestože lidová hnutí, společností *Aikokuša* počínaje a hnutím *Džijú minken undó* konče, nikdy neprosadila žádný požadavek s okamžitou platností, samotná organizace a projev nevole jako takový posunul hranici politického myšlení v Japonsku o další stupeň výše. Postupem času totiž z těchto organizací vzešly politické strany s o něco ostřejšími konturami programu, které, sic často zmítány nepokoji a sváry, položily základní kámen stranického systému.

Politické strany začaly vznikat v 80. letech 19. století. Mimo to, že se jednalo o první občanské organizace s pevnějšími požadavky, přinesly japonské společnosti a politickému zázemí širokou škálu názorů, ať už více či méně ovlivněných nespokojeností s hospodářskou

situaci. Liberální strana *Džijútó* v tomto ohledu přinesla pravděpodobně nejvíce podnětů. Co se týče jednání a snahy vyburcovat společnost byla jistě nejagresivnější. To se také promítlo na rebeliích a atentátech, které v Japonsku proběhly v první polovině 80. let, v jejichž pozadí stáli radikálové právě z této strany. Dalším přínosem pro vývoj politické situace v Japonsku z hlediska vzniku politických stran bylo pravděpodobně uvědomění, že zpřísněním zákazů a omezení se nedocílí ničeho jiného, než dalšího podnícení nepokojů. Slib založení voleného orgánu a zavedení ústavy byl z jisté části motivován právě silící nevolí, což lze považovat za krok ke kompromisu.

K formování konkrétnějších představ o budoucí podobě vládní struktury Japonska přispělo i studium zahraničních politických systémů v rámci Iwakurovy mise i výprav organizovaných pouze s cílem zkoumání práva a politologie. Japonsko ovlivnily dva hlavní modely politické struktury. Jedním z nich byl model britské parlamentní vlády, jejíž základ tvořily dvě hlavní politické strany, které si vzájemně konkurovaly, což vytvářelo zároveň i obsazení parlamentu. Sympatizantem britského vzoru byl Šigenobu Ókuma, který byl později z procesu tvorby vlády a parlamentu vytlačen Hirobumim Itóem, zastáncem druhého příkladu státní moci, kterým bylo Prusko – součást Německého císařství. Itó se v roce 1885 stal prvním předsedou nově vytvořené vlády *naikaku*, o tři roky později rezignoval z funkce, aby se mohl zabývat pouze sepsáním ústavy z pozice předsedy Tajné rady. Pruský systém tvořila zákonodárná složka v podobě parlamentu a složka výkonná, kterou disponoval panovník. Pokud tedy cílem Japonska bylo obnovit tradici císařské vlády, je zcela přirozené, že návrh Itóa získal podporu mnohých státníků. Britský systém bylo zajisté obtížnější aplikovat, neboť politické strany v 80. letech měly stále spíše charakter organizací, byly často rozpouštěny, potýkaly se s vnitřním názorovým rozkolem a celkově nebyly vymezeny žádným skutečným programem ani tradicí, jako tomu bylo ve Spojeném království Velké Británie a Irska.

Po prvních volbách do dolní komory v roce 1890 ovšem nastala situace, kdy většinu mandátů získala nově zrestaurovaná *Rikken džijútó*, druhý nejvyšší počet hlasů dostala *Kaišintó* a zbytek dolní komory obsadili nezávislí politici, kteří se dokázali ztotožnit s postojem obou stran. Podobná situace zůstala i v následujících letech. Pakliže byl britský systém založen na obsazení dolní komory dvěma konkurenčními stranami a v Japonsku byla situace obdobná, dalo by se z toho faktu vyvodit, že parlamentní systém, kterého chtěl Ókuma dosáhnout, v Japonsku nastal přirozeně, aniž by byl cíleně prosazován.

V roce 1885 došlo k celkové restrukturalizaci vládní struktury. Státní rada *daidžókan* byla finálně rozpuštěna, načež vznikl vládní kabinet *naikaku*, prezentující exekutivu, v čele s předsedou vlády, což byla struktura odpovídající západním poměrům. Předseda vlády zodpovídal za jednotlivé resorty a navrhoval obsazení jejich vedoucích pozic. O čtyři roky později byl vedle vlády založen také parlament *teikoku kaigi* s legislativní mocí, rozdělený na dolní komoru *šúgin*, která byla sestavována na základě veřejné volby, a horní komoru *kizokuin*, jehož členy byli představitelé vysoké šlechty. Z výše uvedeného je patrné, že se Japonsku podařilo sestavit politickou strukturu odpovídající modernímu státnímu systému. Rozdělení zákonodárné a výkonné moci nabylo jasnějších hranic. Ovšem značný vliv oligarchů z řad *kizokuin* byl znatelný dlouhou dobu po zavedení této struktury. Sněmovna lordů byla nespokojena s faktem, že by se v řízení politiky měla angažovat zvolená část obyvatelstva a mnohdy nesouhlasila s navrhováním, případně odmítnutím zákonů Sněmovnou reprezentantů. Často docházelo k nátlaku na dolní komoru, která tak byla nucena ustoupit, v lepším případě zmírnit svá stanoviska. Z pohledu organizace politické struktury došlo k výraznému pokroku, ovšem opět je třeba si uvědomit, kde byly skutečné hranice oddělení právních kompetencí a do jaké míry se projevoval tradicionalistický přístup k formě vlády.

Vrcholem období, kterým se ve své práci zabývám, je rok 1889, kdy vznikl parlament a byla vydána Ústava velkého Japonska, potažmo 1890, kdy byla Ústava uvedena v platnost. Ústava byla dokumentem, na jehož sepsání čekala japonská společnost po celé desetiletí. Měla totiž zaručovat lidské svobody a stanovit volenou dolní komoru. Obsah Ústavy je o mnoho konkrétnější než veškeré předešlé edikty, které po dobu 70. a 80. let vyšly. Některé její body jsou však stále poněkud vágní, což však lze pochopit jako úsilí o zachování její neutrality v případě budoucích změn v politickém systému. Navíc vedle Ústavy vzniklo několik dalších zákonů upravujících konkrétní pravomoci císaře či Sněmovny lordů a také způsob volby do Dolní komory. Ústava velkého Japonska byla zachována ve stálé podobě až do roku 1946, kdy Japonsko prohrálo 2. světovou válku a přijalo zcela nový dokument po vzoru Ústavy Spojených států Amerických. Nejvýznačnějším cílem celé Ústavy bylo pravděpodobně upevnit císařskou moc, což lze vyvodit po prostudování první kapitoly Císař. Kromě toho její význam spočíval ve stanovení státních orgánů a jejich pravomocí a v ujištění lidu, že jejich svobody a práva jsou zaručeny.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo prozkoumat a potvrdit, zda se během let 1868–1890 podařilo uskutečnit původní plány restrukturalizace země. Pro toto téma jsem se rozhodla z důvodu, že jsem předpokládala spletitost a rozmanitost okolností stojících za politickým počínám v Japonsku, což se během zpracování potvrdilo. Práce popisuje a vysvětluje jednotlivé kroky renovace císařské moci a zároveň vzniku moderní státní struktury.

V Japonsku, kde po více než dvě staletí panovala téměř kompletní izolace od okolního světa a kde měl skutečnou moc šógun, nikoli císař, bylo zajisté obtížné začít formovat zcela nové politické zázemí, které by na jednu stranu uspokojilo tradiční hodnoty císařské moci, a které by na straně druhé nabylo moderního dojmu. V podobném kontrastu bylo heslo „vyhnání barbarů, úcta k císaři“ a pátý bod Císařské přísahy, který naopak podporoval studium a přejímání zvyklostí ze Západu. V letech 1868–1890 nastalo mnoho změn nejen na poli politickém, ovšem obzvláště právě v oblasti politiky šlo o změny ne vždy tak znatelné, jak se mohlo na první dojem jevit. Zásadním problémem, částečně však i podnětem, byla kolize názoru společnosti a tehdy vládnoucí oligarchické vrstvy. Na jednom břehu stál lid, který se snažil vybojovat práva na možnost participace v tvorbě právního zázemí, oproti tomu stála aristokracie a oligarchická klika, která podporovala úzký kruh poradců jednajících ve jménu císaře a vládu bez zásahu politických stran. Postupně vzrůstající nepokoje vedly k mnohým opatřením, mj. zpřísnění svobody projevu či shromáždění. To však nebylo správné řešení, jak zavést pořádek v zemi. Tehdejší *daidžókan* nakonec přistoupil na návrh budoucí podoby parlamentu. Přibližně ve stejné době císař Meidži slíbil, že do roku 1890 bude moci být Japonsko prezentováno jako parlamentní země s vlastní ústavou.

Slib byl dodržen a po dlouholetém plánování a studiu politických konceptů byl v roce 1885 založen exekutivní orgán *naikaku*, který od roku 1889 doplňoval parlament *teikoku gikai*. Ten měl v té době zcela zásadní roli, neboť jeho dolní komora byla orgánem, jehož členové byli voleni veřejností. Volební právo bylo sice značně omezené, přesto však lid alespoň částečně dosáhl svých požadavků. Přestože došlo k odštěpení zákonodárné a výkonné moci, bylo jisté, že zásadní slovo měla opět vláda složená z aristokracie, Tajná rada jakožto hlavní poradní orgán císaře a Rada starších.

Japonský vládní aparát čerstvě po restauraci Meidži byl velmi rozporuplný a těžko uchopitelný. Z mé práce ovšem vyplývá, že tradice zachování suverénní císařské moci byla

silnější, než snaha o zavedení skutečného parlamentarismu. Přes mnohé snahy a násilné pokusy trvalo několik let, než došlo alespoň k částečné proměně Japonska ve stát opírající se o ústavu a jehož moc byla rozdělena. Přesto však aristokracie využívala pokrevní příbuznost s dvorem a ovládala vládní politiku skrz úplatky a vyhrožování i na rovinách zákonodárství, do nichž zasahovat neměla.

Resumé

My thesis explains a variety of factors that influenced political situation in Japan after the Meiji restoration. The aim of the thesis is to find out, whether the original goal of restoration and political formation after 1868 was successfully accomplished. Thesis is divided into three main parts. First part describes political events from 1868 to 1880. It was time, when the first political institutions and Emperor's edict were founded. In the next part, newly originated political parties, studies of foreign political systems, reconstructed government and The Constitution of the Empire of Japan are analyzed. Third part summarizes political events and concludes consequences of politics in early Meiji period.

Key words: Meiji period, Meiji politics, Meiji restoration, Emperor of Japan, political parties in Japan

Seznam použité literatury:

The Cambridge history of Japan. Sv. 5: Nineteenth century. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989. Editováno: Jansen, Marius B. ISBN 05-212-2356-3.

The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment. 1st pub. Editor Ian Hill Nish. Richmond: Japan Library, 1998. ISBN 1-873410-84-0.

BANNO, Junji. *The establishment of the Japanese constitutional system*. New York: Routledge, 1992. ISBN 0415004977.

BEASLEY, William G. *The Modern History of Japan*. London: Frederick A. Praeger, 1963.

JANSEN, Marius B. *The making of modern Japan*. Cambridge; London: Belknap Press of Harvard University Press, 2000. ISBN 0-674-00334-9.

McLAREN, Walter Wallace. *A political history of Japan during the Meiji era, 1867–1912*. London: F. Cass, 1965. ISBN 0714620181

NORMAN, Herbert A. *Japan's Emergence as a Modern State*, New York: Institute of Pacific Relations, 1940. ISBN 0774808233.

REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M., *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. Překlad David Labus, Jan Sýkora. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 97880710651352.

RÖHL, Wilhelm. *History of law in Japan since 1868*. Boston: Brill, 2005, vi, Handbuch der Orientalistik, 12. Bd., ISBN 90 04 13164 7, s. 35.

SCALAPINO, Robert A. *Democracy and the party movement in prewar Japan*. California: Berkeley and Los Angeles, 1962. ISBN 9780520029149.

TAKII, Kazuhiro. *The Meiji Constitution*. International House of Japan, Tokyo, 2007. ISBN 978-4-924971-20-2.

TĚHLOVÁ, Jitka. *Význam Iwakurovy mise pro japonskou společnost*. Olomouc, 2014. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1986.

WALKER, Hugh Dyson. *East Asia: A New History*, AuthorHouse, Bloomington, 2012. ISBN 978-1-47726-516-1

Internetové zdroje:

BANNO, Junji. *Japan's Modern History, 1857–1937: A New Political Narrative*. New York: Routledge. 2014. [online]. [cit. 2015-20-2]. ISBN 978-1-138-77517-6. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=XzxHBAAAQBAJ&lpg=PR2&ots=4WiJeX384c&dq=Japan's%20Modern%20History%2C%201857%E2%80%931937%3A%20A%20New%20Political%20Narrative&hl=cs&pg=PR13#v=onepage&q=Japan's%20Modern%20History,%201857%E2%80%931937:%20A%20New%20Political%20Narrative&f=false>

BOWEN, Rowen B. *Rebellion and Democracy in Meiji Japan*. University of California Press, California: Berkeley and Los Angeles, 1980, [online]. [cit. 2015-3-12]. ISBN 0-520-05230-7. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=yLX8sDt2vsQC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PR4#v=onepage&q&f=false>

BREEN, John. *The Imperial Oath of April 1868: Ritual, Politics, and Power in the Restoration*. In. *Monumenta Nipponica*, Sophia University, 1996, roč. 51, č. 4, s. 407-429. [pdf]. [cit. 2014-11-28]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/2385417>

DAVIS, Sandra T. *Intellectual change and political development in early modern Japan: Ono Azusa, a case study*. Rutherford, Fairleigh Dickinson University Press, 1980. [online]. [cit. 2015-2-6]. ISBN 0838619533. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=l-780neNEmsC&lpg=PA18&ots=6oaLfOY8cL&dq=Intellectual%20change%20and%20political%20development%20in%20early%20modern%20Japan&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

GRIMMER-SOLEM, Erik: *German Social Science, Meiji Conservatism, and Peculiarities of Japanese History*. University of Hawai'i Press. In. *Journal of World History*, 2005, roč. 16, č. 2, s. 187-222, [pdf]. [2014-9-26]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/20079316>

HUFFMAN, James L. *Modern Japan: an encyclopedia of history, culture, and nationalism*. New York: Garland Pub., 1998. [online]. [cit. 2015-2-12]. ISBN 0815325258. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=jSTfAQAAQBAJ&lpg=PA318&ots=9_3OYm1jyB&dq=Modern%20Japan%3A%20an%20encyclopedia%20of%20history%2C%20culture%2C%20and%20nationalism&hl=cs&pg=PA283#v=onepage&q=Modern%20Japan:%20an%20encyclopedia%20of%20history,%20culture,%20and%20nationalism&f=false

HUNTER, Janet. *Concise dictionary of modern Japanese history*. Berkeley: University of California Press, 1984. [online]. [cit. 2015-3-10]. ISBN 0520045572. Dostupné z:

<http://books.google.cz/books?id=bAIXZINFinEC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

KEENE, Donald. *Emperor of Japan: Meiji and His World, 1852 – 1912*, Columbia University Press, New York, 2002, [online]. [cit. 2014-10-25]. ISBN 9780231123419. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=VMuPzoc23QMC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

O'BRIEN, Suzanne G. *History and the Politics of Daily Life in Nineteenth-Century Japan*. In.: *The Journal of Asian Studies*, 2008, roč. 67, č. 4, s. 1309-1339. Association for Asian Studies. [pdf]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/20203487>

OZAKI, Yukio, JANSEN, Marius B. *The autobiography of Ozaki Yukio: the struggle for constitutional government in Japan*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2001. [online]. [cit. 2015-2-10]. ISBN 0691050953. Dostupné z:

<http://books.google.cz/books?id=VmFdariJ8hcC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

RAMSEYER, Mark J., ROSENBLUTH, Frances M. *The Politics of Oligarchy: Institutional Choice in Imperial Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. [online]. [cit. 2015-2-15]. ISBN 9780521636490. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=g9dq7U-nRsQC&lpg=PR15&ots=VVJtAH-diW&dq=The%20Politics%20of%20Oligarchy%3A%20Institutional%20Choice%20in%20Imperial%20Japan.&hl=cs&pg=PA34#v=onepage&q=The%20Politics%20of%20Oligarchy:%20Institutional%20Choice%20in%20Imperial%20Japan.&f=false>

SATO, Hiroshi. *Democracy and Japanese government*. New York: The Arbor Press, 1920. [pdf]. [cit. 2015-2-15]. Dostupné z:

<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.31822023825789;view=1up;seq=8>

SIMS, Richards, *Japanese Political History Since the Meiji Renovation, 1868–2000*. New York: Palgrave, 2001. [online]. [cit. 2015-3-12]. ISBN 031223915. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=0IxTMRmBB50C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

TAKII, Kazuhiro. *Itō Hirobumi – Japan's First Prime Minister and Father of the Meiji Constitution*. Taylor and Francis, New York 2014. [online]. [cit. 2015-2-10]. ISBN 9780415838863. Dostupné z:

<http://books.google.cz/books?id=DNqsAgAAQBAJ&lpg=PP1&hl=cs&pg=PA16#v=onepage&q&f=false>

WILSON, Robert A., *The Seitaisho: A Constitutional Experiment*, in.: *The Far Eastern Quarterly*, Vol. 11, No. 3 (May, 1952), Association for Asian Studies, [cit. 2014-10-13]. s. 297-304, Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/2049570>